

Over onaardige economie gesproken —

naar aanleiding van het laatste interim-advies van de S.-E.R.

De S.-E.R. is met betrekking tot het in 1965 te voeren loonbeleid niet tot een eenstemmig standpunt kunnen komen. Werknemers- en werkgeversleden staan lijnrecht tegenover elkaar. De werknemersleden zijn bovendien boos, dat de kroonleden (met uitzondering van een enkel lid) voor het werkgeversstandpunt hebben gekozen, zonder een eigen kritisch geluid te hebben laten horen. Zij hebben ondanks het feit, dat zij over de beste sprekerstalenten beschikken, het debat verloren: de meerderheid van de raad is tegen nominale loonsverhogingen in het jaar 1965, die uit zouden gaan boven een gemiddelde stijging van de contractlonen met 3 pCt. (inclusief de niet-gecompenseerde premieverhoging voor A.O.W.) over het gehele jaar genomen.

Aangetekend dient hierbij te worden, dat een jaargemiddelde van 3 pCt. een feitelijke contractverbetering van 4 pCt. impliceert, voor zover de meerderheid der contracten per 1 april zou worden herzien. Vier procent nominale contractverbetering is meer dan onze structurele arbeidsproductiviteitsstijging bedraagt (deze kan op ca. 3 pCt. p.j. geraamd worden). Desondanks verstaan de werknemersleden onder hun begrip „normale” loonsverhoging, welke zij voor 1965 wenselijk achten, meer dan genoemd percentage van vier; zij konden immers met de meerderheid van de raad niet meegaan.

Een feit is, dat de nominale loonsom per werknemer in de afgelopen tien jaren ook veel meer gestegen is (nl. ca. 8 pCt. per jaar) dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit, zonder dat onze economie eraan kapot gegaan is. Men zou derhalve kunnen stellen, dat een contractherziening van 6 pCt. in plaats van de genoemde 4 pCt. per 1 april 1965 inderdaad niet meer dan „normaal” is, omdat zij dan op jaarbasis herleid en inclusief overloop niet meer dan 8 pCt. stijging van de loonsom per werknemer zou impliceren. Hebben de werknemersleden van de S.-E.R. dus toch gelijk wanneer zij in de komende loononderhandelingen blijven insisteren op een nominale loonsverhoging zoals deze in de afgelopen jaren gemiddeld genomen werd gerealiseerd?

Ik geloof van niet, wanneer zij tenminste met ons eens zijn, dat wij in de jaren 1966 en 1967 ook voldoende werkgelegenheid moeten kunnen verschaffen. De redenen van mijn twijfel kunnen in de volgende punten worden samengevat:

— Wat normaal was in de afgelopen tien jaren zal m.i. niet meer normaal zijn in de komende jaren.

— Het jaar 1964 heeft een uitzonderlijk hoog loonstijgingspercentage (nl. 15 pCt.) te zien gegeven, welke abnormaliteit ongetwijfeld tot ongewenste werkloosheidseffecten na verloop van twee jaren zal leiden, tenzij men in 1965 een abnormaal laag loonstijgingspercentage zou kunnen realiseren.

Ten aanzien van het eerste punt moge hier een argumentatie gegeven worden, welke gezien haar theoretisch karakter nog geen plaats kon vinden in het jongste interim-advies van de S.-E.R. Het gaat hier om de vraag of de inflatoire tendenties, die in de afgelopen jaren overal in Europa duidelijk zichtbaar waren, en waardoor de nominale loonstijgingen ook bij onze Europese handelspartners hoger waren dan de gemiddelde arbeidsproductiviteiten bedroegen, zich ook in de toekomst zullen kunnen voortzetten. Het antwoord op deze vraag moet m.i. ontkennend luiden, wanneer men de oorzaak van de inflatie zoekt in een typisch naoorlogse hoogconjunctuur, die uiteraard niet eeuwig kan duren.

Na de tweede wereldoorlog met zijn grote materiële verwoestingen werd de Europese economie gekenmerkt door een grote mate van kapitaalschaarste. Deze werd nog versterkt door een bijzonder snelle technische vooruitgang. Onder deze omstandigheden zal de groeivoet van het kapitaalpotentieel (d.w.z. van nieuwe arbeidsplaatsen) hoger moeten zijn dan die van het arbeidspotentieel, willen er op den duur meer evenwichtige verhoudingen tot stand gebracht worden. In feite is dat ook geschied. Eveneens geldt onder deze omstandigheden, dat reële lonen harder moeten stijgen dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit; arbeid moet immers gedurende dit aanpassingsproces in de richting van meer evenwichtige verhoudingen door kapitaal worden vervangen, hetgeen een stijgende loonquote van het nationaal inkomen impliceert¹⁾. In feite is ook dit geschied.

De vraag kan echter gesteld worden of ten gevolge van traagheidsfactoren bij de bepaling van de juiste winstmarges de noodzakelijke stijging van de nationale

¹⁾ Althans voor zover de substitutie-elasticiteit van arbeid t.o.v. kapitaal kleiner is dan 1. Alle mij bekende economische onderzoeken terzake komen tot dit resultaat.

(vervolg op blz. 1015)

INHOUD

	Blz.		Blz.
Over onaardige economie gesproken — naar aanleiding van het laatste interim-advies van de S.-E.R., door Prof. Dr. D. B. J. Schouten	999	Britain off side?, door Drs. J. Th. Groosmuller en Drs. W. H. J. van Engelshoven	1007
De Amerikaanse betalingsbalans in 1963, door Prof. Dr. J. Kymmell	1000	„Success indicators”; de Russische manager en zijn superieuren, door Drs. R. W. A. Hermans ..	1012
Invoerrechten en de betalingsbalans; het Britse probleem, door Prof. Dr. A. J. Reitsma	1004	Europa-bladwijzer No. 28	1017
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	1019

De Amerikaanse betalingsbalans in 1963

Een ieder weet dat de Amerikaanse betalingsbalans een tekort heeft. Doch welhaast niemand kan zonder meer vertellen hoe groot dit tekort nu eigenlijk is — of was —, noch of dit tekort in het afgelopen jaar groter of kleiner was dan in het voorafgaand jaar. Opvallend is dat men hierover regelmatig tegenstrijdige mededelingen kan lezen, met name in de dagbladers, terwijl ook de cijfers, die door deskundige economen op gezette tijden worden genoemd, vaak verschillen.

De verklaring hiervoor is eenvoudig. Ook voor de opstelling van de betalingsbalans, en bij uitstek voor die van de Verenigde Staten, biedt „l'art de grouper les chiffres” talrijke en gevarieerde mogelijkheden.

Zo kan het gebeuren, om twee uitersten te noemen, dat het tekort op de Amerikaanse betalingsbalans voor 1963 soms op \$ 3.400 mln. wordt gesteld, maar een andere keer op \$ 1.960 mln. Het gaat er hierbij maar om hoe men het begrip betalingsbalanstekort definieert. En de definitie die men kiest wordt veelal bepaald door het doel waarvoor men de cijfers wil hanteren.

Gezien de moeilijke internationale financiële positie waarin de Verenigde Staten zich momenteel bevinden en de uitvoerige en vaak diepgaande analyses welke dienstengevolge vooral in Amerika van de Amerikaanse betalingsbalanspositie worden gemaakt, is het niet te verwonderen dat zich hierbij ook een levendige discussie heeft ontwikkeld over de vraag hoe deze positie zou moeten worden gepresenteerd ¹⁾.

De gebruikelijke indeling van de betalingsbalans, gebaseerd op de aanbevelingen aan het I.M.F., welke ook wordt toegepast door De Nederlandsche Bank in haar Jaarverslagen, is in het algemeen als volgt:

I. Lopende Rekening.

Omvat alle ontvangsten en uitgaven uit hoofde van het goederen- en dienstenverkeer alsmede rente en dividenden.

II. Kapitaalrekening.

Omvat alle ontvangsten en uitgaven op grond van eenzijdige overmakingen, schenkingen, leningen, vermogensoverdrachten enz. met inbegrip van alle kapitaaltransacties op korte termijn.

III. Salderingsposten.

Omvat alle mutaties in de goudvoorraad, de deviezenvoorraden van de Centrale Bank en de deviezenbanken, en de positie bij het I.M.F. Het gecombineerde saldo van de rekeningen I en II wordt dan aangemerkt als het positief of negatief saldo op de betalingsbalans.

Nu geeft de opstelling van de Amerikaanse betalingsbalans aanleiding tot een aantal complicaties welke zich bij andere landen niet of in veel geringere mate voordoen, als gevolg van de bijzondere positie van de dollar als

internationale reservevaluta. Dit laatste houdt immers in dat de centrale banken en de financiële instellingen van landen welke een surplus op hun betalingsbalans hebben, dit surplus niet steeds volledig in goud omzetten, maar ook voor een deel aanhouden in dollars in de Verenigde Staten; deels in de vorm van direct opeisbare saldi, maar voor een deel ook in de vorm van termijndeposito's en schatkistpapier.

In verband hiermee beschouwen de Amerikaanse monetaire autoriteiten als salderingsposten niet alleen de mutaties in hun goud en valutagoeden — dus in hun liquide internationale *activa* — doch ook de mutaties in hun direct opeisbare schulden aan buitenlandse centrale banken, andere financiële instellingen en internationale organisaties — dus hun liquide internationale *passiva*. Tot deze liquide *passiva* rekenen zij zelfs buitenlandse termijndeposito's en Amerikaans kortlopend schatkistpapier in buitenlandse handen.

Materieel economisch is deze beschouwingwijze voor de Verenigde Staten zeker juist. In andere landen plegen dit soort transacties te worden genoteerd op de kapitaalrekening. Een toeneming van Nederlands schatkistpapier of termijndeposito's in buitenlandse handen wordt hier geboekt als een kapitaalvoer.

Een van de redenen waarom men voor het Amerikaanse betalingsbalanstekort verschillende cijfers kan aantreffen is dat voor de Verenigde Staten in de categorie transacties welke leiden tot een toeneming van de schulden aan het buitenland, de grens tussen salderingsposten en kapitaalvoer moeilijk precies is vast te stellen en verschillend kan worden getrokken.

Zo heeft de Amerikaanse schatkist in de afgelopen jaren op grote schaal (voor meer dan \$ 1.000 mln.) niet verhandelbare schuldbekentenissen op middellange termijn afgegeven (15 - 24 maanden), voor het overgrote deel luidende in de valuta van het crédeurland — zulks ter vermijding van goudafgifte. Men noemt dit „Roosa-papier”, naar de Amerikaanse Onderminister van Financiën Robert Roosa. Zolang deze schuldbekentenissen niet inwisselbaar zijn in goud, dollars of andere valuta, kan men deze transacties redelijkerwijs beschouwen als een middellange buitenlandse lening aan de Verenigde Staten, dus als een kapitaalvoer — zij het van een speciale soort.

Sedert begin 1963 hebben de Amerikaanse autoriteiten echter ook voor zeer grote bedragen (in het totaal \$ 702 mln.) niet verhandelbare schuldbekentenissen op middellange termijn afgegeven die wél inwisselbaar zijn in dollars en goud, zij het na voorafgaand overleg en voor zover de betalingsbalanspositie van de houder zulks nodig maakt. De vraag is nu of men dit soort transacties ook als een kapitaalvoer mag beschouwen — hetgeen formeel gerechtvaardigd is bij een lening op middellange termijn —, of dat hier in feite sprake is van „accomodation finance”, dus van vergroting van de direct opvraagbare buitenlandse schuld welke — om materieel economische redenen — bij de salderingsmiddelen zou moeten worden geboekt.

Huldigt men, als ondergetekende, laatstgenoemde opvatting, dan is voor 1963 het betalingsbalanstekort ruim \$ 700 mln. hoger dan wanneer men zich stelt op het eerstgenoemde standpunt.

¹⁾ Zie voor enkele beschouwingen terzake o.m.

— Hal. B. Lary: „Problems of the U.S. as World Trader and Banker” (appendix A: blz. 137/62)

— W. Lederer: „The balance of foreign transactions: problems of definition and measurement” (1963 Princeton - special papers in international economics no. 5)

— Peter B. Kenen: „Measuring the United States balance of payments” in Review of Economics and Statistics, May 1964. Ten slotte kan worden vermeld dat in 1963 een commissie is benoemd door de regering welke aanbevelingen moet indienen voor de verbetering van de gegevens voor de betalingsbalans en de presentatie hiervan.

Er is echter nog een geheel andere reden waarom men tot onderling zo afwijkende opstellingen in cijfers voor het Amerikaanse betalingsbalanstekort kan komen.

Sinds 1958 zijn de tekorten van de Amerikaanse lopende en kapitaalrekening tezamen aanzienlijk gestegen ten opzichte van de voorafgaande jaren. Deze stijgende tekorten gingen gepaard met een afnemende bereidheid van de surpluslanden, met name in West-Europa, hiertegenover dollarsaldi in de Verenigde Staten aan te houden. Een deel van deze sterk stijgende tekorten moest derhalve door de Verenigde Staten in goud worden afgedekt. Tussen eind 1957 en eind 1962 daalde dientengevolge de Amerikaanse goudvoorraad van \$ 22,8 mrd. tot ca. \$ 16 mrd. In de 8 daaraan voorafgaande jaren was deze goudvoorraad ongeveer constant gebleven, ondanks een geaccumuleerd tekort op de betalingsbalans — leidend tot een verhoging van de kortlopende schuld aan het buitenland — van bijna \$ 7 mrd.

Deze ontwikkeling heeft de Amerikaanse regering genoopt te erkennen dat hier een probleem lag waaraan zij iets moest doen. Met grote vindingrijkheid heeft zij de laatste jaren middelen en technieken ontwikkeld om deze goudafgifte te ontgaan. Voor een deel waren deze middelen erop gericht het tekort reëel te reduceren. In dit verband kunnen worden gereleveerd de maatregelen ter vermindering van de militaire uitgaven in het buitenland en tot stimulering van buitenlandse, d.w.z. vooral Duitse, militaire aankopen in de Verenigde Staten, de sterkere binding van de buitenlandse hulp aan bestellingen in de Verenigde Staten, de „Interest Equalisation Tax” ter vermindering van de kapitaaluitvoer naar Europa en een reeks andere maatregelen van een tamelijk marginaal karakter.

Voor het grootste deel zijn deze technieken er echter op gericht te voorkomen dat landen met een surplus op hun betalingsbalans deze surplussen in de Verenigde Staten in goud zouden omzetten. De Federal Reserve ging actief opereren op de geld- en valutamarkt, de rente voor deposito's ging iets omhoog, vooral voor buitenlandse rekeninghouders enz.

Uiteraard zijn dit voornamelijk defensieve maatregelen,

waarmee hoofdzakelijk werd beoogd een terugtrekken van buitenlandse saldi uit de Verenigde Staten te voorkomen en het uitzetten van kortlopende middelen door Amerikanen in het buitenland enigermate te decourageren (overigens bedroeg de netto kapitaalexport op korte termijn nog \$ 642 mln. in 1963).

Een veel duidelijker en ook substantiëler effect hadden de arrangementen welke de Amerikaanse regering wist te treffen met een aantal crediteurlanden leidend tot

— een vervroegde aflossing op de kort na de oorlog in de Verenigde Staten gesloten overheidsleningen;

— een vooruitbetaling, met name door West-Duitsland op in de Verenigde Staten geplaatste militaire orders; en

— het verstrekken van leningen op middellange termijn aan de Amerikaanse regering door afname van het zgn. „Roosa-papier” door een aantal Europese crediteurlanden.

Het probleem bij de opstelling van de Amerikaanse betalingsbalans is nu waar men het effect van deze speciale transacties noteert. Het gaat hier om tamelijk grote bedragen, nl. voor de hierboven genoemde transacties, resp. om \$ 325 mln., \$ 359 mln. en \$ 659 mln., dus in het totaal om bijna \$ 1.345 mln. Incorporeert men deze opbrengsten eenvoudig op de lopende c.q. de kapitaalrekening, of beschouwt men deze als „accomodation finance”, dus als salderingsposten, of plaatst men deze het best op een speciale rekening? Doet men het eerste dan flatteert men in zekere zin het tekort op de basic balance met \$ 1.345 mln. Anderzijds zijn het ook geen echte salderingsposten.

Mijn voorkeur gaat er daarom naar uit deze transacties een afzonderlijke plaats te geven buiten de basic balance.

Volgt men deze methode dan belandt men echter al gauw bij een nieuw probleem, nl. de vraag of er niet nog meer transacties zijn welke juist in het geval van de Verenigde Staten een „speciaal” karakter hebben, dan wel afzonderlijke notering buiten de basic balance rechtvaardigen.

Met name zou dit kunnen gelden voor een groot deel van de kapitaalexporttransacties op korte termijn — handel- en acceptkredieten, maar ook tijdelijke uitzettin-

(I. M.)

U kunt Uw beleggingsrisico verdelen over ruim 200 vooraanstaande

Waarom zoudt U meer risico nemen dan nodig is? Door aankoop van een aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verkrijgt U in feite een volledige aandelenportefeuille, veilig verdeeld over ruim 200 zorgvuldig geselecteerde ondernemingen. Zodoende komen U de voordelen van aandelenbezit ten goede en ligt een aantrekkelijk rendement binnen Uw bereik.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

ondernemingen

gen in het buitenland i.v.m. het aldaar geldende hogere disconto. De overwegingen welke pleiten voor deze boekingsmethodiek zijn allereerst dat deze kapitaalbewegingen bepaald zeer omvangrijk zijn — tussen de \$ 500 en \$ 1.500 mln. in de afgelopen jaren — en ten tweede de omstandigheid dat de toename van buitenlandse verlening van kort krediet aan de Verenigde Staten niet als kapitaalimporten worden genoteerd, doch, zoals hierboven werd uiteengezet, als salderingstransacties worden beschouwd in verband met de rol van de dollar als reservevaluta.

Op grond van deze overwegingen heb ik in tabel I daarom ook deze korte kapitaalbewegingen op een afzonderlijke rekening opgenomen tezamen met de post „errors and omissions” welke voor het grootste deel dit soort transacties verhuut.

De hier geschetste boekingsproblemen hebben ertoe geleid dat ook het Department of Commerce in zijn „Survey of Current Business” nooit één bepaald cijfer geeft voor het tekort op de betalingsbalans, doch steeds een aantal deelbalansen publiceert, waarvan men dan naar behoefte gebruik kan maken. In de hier gegeven opstelling in tabel I vindt men de belangrijkste der deelbalansen terug²⁾.

TABEL I.

Betalingsbalans Verenigde Staten in 1962 en 1963
(in \$ mln.)

	1962	1963
I Saldo lopende rekening	+ 4.826	+ 5.485
— export goederen (excl. milit. schenkingen)	+ 20.479	+ 21.902
— export diensten	+ 9.311	+ 9.700
waarvan investeringsinkomen	+ 4.322	+ 4.563
Totaal uitvoer goederen en diensten	+ 29.790	+ 31.603
— import goederen	— 16.145	— 16.962
— import diensten	— 8.820	— 9.136
waarvan militaire uitgaven	— 3.028	— 2.880
waarvan rente/dividenden buitenlandse investeringen	— 1.004	— 1.196
Totaal invoer goederen en diensten	— 24.964	— 26.118
II Saldo kapitaalrekening en eenzijdige overdrachten ..	— 6.895	— 7.748
— particuliere directe investeringen	— 1.557	— 1.799
— overige particuliere kapitaalexport (emissies, effectenaankopen e.a.)	— 1.209	— 1.641
— buitenlandse beleggingen enz. in de Verenigde Staten	+ 271	+ 387
— particuliere overmakingen en pensioenen	— 736	— 812
— overheidsschenkingen (excl. militaire)	— 1.903	— 1.907
— overheidsleningen, incl. toename tegoeden in lokale valuta	— 2.378	— 2.625
— normale aflossingen overheidsleningen	+ 617	+ 649
I en II Saldo basic balance	— 2.069	— 2.263
III Saldo korte kapitaalbewegingen alsmede „errors and omissions”	— 1.648	— 1.132
— korte kapitaal export (netto)	— 507	— 642
— buitenlandse handelskredieten aan de Verenigde Staten	— 116	+ 5
— errors, omissions	— 1.025	— 495
I, II en III Saldo normale en autonome transacties	— 3.717	— 3.395
IV Saldo bijzondere transacties	+ 1.531	+ 735
— vervroegde aflossingen	+ 666	+ 325
— vooruitbetaling militaire verkopen en schulden uit hoofde hulpverlening	+ 614	+ 453
— verkoop niet verhandelbare niet inwisselbare schuldbewijzen op middellange termijn	+ 251	— 43
I, II, III en IV Algemeen betalingsbalanssaldo	— 2.186	— 2.660
V Salderingsmiddelen	+ 2.186	+ 2.660
— verkoop niet verhandelbare, wel inwisselbare schuldbewijzen op middellange termijn	—	+ 702
— toeneming kortlopende schuld aan buitenlandse monetaire autoriteiten	+ 453	+ 977
— toeneming kortlopende schuld aan anderen, incl. banken en internat. organisaties	+ 200	+ 603
— I.M.F.-positie	+ 626	+ 30
— daling officiële reserves convertibele valuta (+)	+ 17	— 113
— goudverkopen (+)	+ 890	+ 461

²⁾ „Survey of Current Business” van maart 1964.

In de opstelling gegeven in tabel I worden een vijftal rekeningen onderscheiden:

- de lopende rekening (I);
- de kapitaalrekening op lange termijn (II);
- de basic balance (I + II);
- de balans van alle normale en autonome transacties (I + II + III);
- de algemene of totale balans (I + II + III + IV) waarvan het saldo wordt bepaald door de mutaties in de officiële voorraad goud en convertibele valuta (incl. de goudtranche bij het I.M.F.) alsmede in de kortlopende buitenlandse schuld.

Het tekort op de algemene betalingsbalans dateert van 1950; het tekort op de basic balance van 1948. Dit laatste betekent dat reeds vanaf 1948 het tekort op de kapitaalrekening op lange termijn groter was dan het surplus op de lopende rekening. Aanvankelijk dankzij de omvangrijke schenkingen en leningen van de overheid (Marshallplan) later dankzij de snel toenemende particuliere kapitaalexporten en militaire uitgaven.

Een ander opvallend verschijnsel was dat sinds 1950 het positief saldo op de lopende rekening, zij het met horten en stoten, steeds groter werd, doch ook het tekort op de kapitaalrekening steeds groeide.

Een tweede opmerking van algemene aard bij tabel I betreft de samenhang van het surplus op de lopende en het tekort op de kapitaalrekening. Deze samenhang is groot. Allereerst omdat veruit het grootste deel van de overheidsschenkingen en leningen is besteed aan goederen en diensten in de Verenigde Staten en dus als zodanig niet weinig heeft bijgedragen aan de Amerikaanse export.

Voor het jaar 1963 is ruim \$ 3,6 mrd. van de \$ 4,5 mrd. regeringshulp besteed in de Verenigde Staten. (Voorts kan men aannemen dat ook de stroom van directe particuliere investeringen gepaard is gegaan met de uitvoer van kapitaalgoederen uit de Verenigde Staten). Dit impliceert dus dat men bijv. niet kan stellen dat de Verenigde Staten door het halveren van de buitenlandse hulp met één slag het tekort op de algemene betalingsbalans grotendeels zouden kunnen elimineren. Men zou eerder kunnen stellen dat het overschot op de lopende rekening vrijwel geheel wordt verwekt door de grote kapitaalexport.

Met betrekking tot de cijfers over 1963 kan het volgende worden opgemerkt.

1. De situatie is in de loop van 1963 zowel op de algemene betalingsbalans als op de basic balance niet onaanzienlijk verbeterd, een verbetering welke zich in het eerste kwartaal van 1964 heeft voortgezet. In het 2e kwartaal van 1964 werd de situatie echter weer aanzienlijk ongunstiger. Tabel II illustreert deze ontwikkeling kwartaalsgewijs.

TABEL II. (in \$ mln.) a)

	1963				1964	
	I	II	III	IV	I	II
Basic balance	—894	—792	—703	+125	+695	—56
Algemeen betalingsbalanssaldo	—705	—1.193	—594	—152	+217	—624

a) Ontleend aan de „Survey of Current Business” van september 1964.

Het bemoedigend element in bovenstaand beeld is de situatie op de basic balance, welke in het eerste halfjaar

van 1964 aanzienlijk gunstiger was dan in het eerste halfjaar 1963, zulks voornamelijk als gevolg van het sterk gestegen overschot op de lopende rekening.

2. Van de factoren welke aan deze gunstige ontwikkeling sinds de zomer van het vorige jaar hebben bijgedragen, is de verbeterde handelsbalans en met name de sterk toegenomen export de belangrijkste. Tabel III geeft een eenvoudig overzicht van deze ontwikkeling tot en met juni van dit jaar.

TABEL III.

De handelsbalans van de Verenigde Staten

(in \$ mrd.)

	1963		1964
	I en II	III en IV	I en II
goederenexport	+ 10,6	+ 11,3	+ 12,4
goederenimport	- 8,2	- 8,7	- 9
saldo handelsbalans	+ 2,4	+ 2,6	+ 3,4

Wat de Amerikaanse autoriteiten vooral aangenaam stemt is dat de stijging van de uitvoer, behalve naar Canada, vooral groot was naar West-Europa. De toeneming van deze uitvoer was zelfs groter dan men op grond van de samenhang in het recente verleden tussen de expansie van de Europese produktie en de Europese import uit de Verenigde Staten, had mogen verwachten. De conclusie welke men hieruit in de Verenigde Staten trekt is dat kennelijk de concurrentiepositie van de Amerikaanse industrie tegenover de Europese aan het verbeteren is. Indien men de forse inflatie in Europa ziet, lijkt deze conclusie niet geheel ongefundeerd.

3. Andere factoren welke de ontwikkeling gunstig hebben beïnvloed zijn de dalende militaire uitgaven — ondanks de stijgende lonen en prijzen —, de gedaalde uitgaven voor buitenlands toerisme, het feit dat een niet onaanzienlijk groter deel van de Amerikaanse hulp ook in de Verenigde Staten werd besteed en ten slotte het enigszins gestegen inkomen uit buitenlandse investeringen.

4. De minder gunstige ontwikkelingen ten opzichte van 1962 lagen in 1963 en begin 1964 voornamelijk ook het gebied van het kapitaalverkeer.

In de sector van de overheidsleningen steeg het tekort in 1963 tot \$ 1.657 mln. tegenover \$ 1.100 mln. in 1962, hoofdzakelijk als gevolg van de verminderde extra aflossingen op vroegere leningen. Het niveau van de langlopende overheidsleningen bleef ongeveer constant op \$ 2.100 à \$ 2.200 mln.

De particuliere kapitaalexport steeg evenwel van \$ 3,4 mrd. in 1962 tot \$ 4,2 mrd. in 1963. Tabel IV geeft hiervan een meer gedetailleerd overzicht.

De directe investeringen stegen van ruim \$ 1.650 tot ruim \$ 1.850 mln., waarbij een zekere verschuiving van Europa — waar deze investeringen gehandhaafd bleven op een peil van ruim \$ 850 mln. — naar andere landen te constateren valt.

Voorts steeg de omvang van buitenlandse emissies, ondanks de Interest Equalisation Tax, van \$ 1.070 naar \$ 1.270 mln., dit echter als gevolg van de enorme activiteit in het eerste halfjaar van 1963. Sindsdien daalde deze vorm van kapitaaluitvoer zeer belangrijk. Evenals trouwens de aankoop van buitenlandse effecten, welke sinds juli 1963 zelfs netto voortdurend geliquideerd werden.

TABEL IV.

Particuliere kapitaalexport der Verenigde Staten

(in \$ mln.)

	1963				1964
	I	II	III	IV	I
totale particuliere kapitaal-export op lange termijn ..	-1.006	-1.696	- 227	-1.273	-1.284
directe investeringen	+ 551	+ 501	+ 136	+ 674	+ 433
nieuwe emissies t.b.v. het buitenland	- 481	- 518	- 183	- 87	- 132
aankoop buitenlandse effecten	- 59	- 68	+ 32	+ 89	+ 99
leningen en kredieten langer dan 1 jaar	- 19	- 127	- 133	- 305	- 232
kortlopende kredieten van banken	+ 77	- 402	+ 96	- 492	- 421
kortlopende kredieten van niet-banken	- 16	- 130	+ 25	+ 146	- 209

Daartegenover nam echter de kredietverlening, zowel op middellange als op korte termijn sterk toe, vooral in het laatste kwartaal van 1963 en het eerste van 1964. Meer dan de helft van de toename van de kort kredietverlening van de banken geschiedde aan Japan. De sterke toename van de buitenlandse kredietverlening van de Amerikaanse banken betrof voornamelijk leningen op middellange termijn en acceptkredieten. Een deel hiervan diende waarschijnlijk ter financiering van de gestegen export, doch een deel van deze middelen zou zonder Interest Equalisation Tax waarschijnlijk door middel van emissies van langlopende leningen zijn verkregen.

5. Tot slot nog een enkel commentaar bij de salderingsposten uit tabel I.

Zoals uit deze gegevens blijkt zijn de Amerikaanse monetaire autoriteiten er in 1963 uitstekend in geslaagd overmatige goudverkoop te voorkomen en het grootste deel van het algemene betalingsbalanstekort af te dekken met buitenlandse kredieten. Voor ruim \$ 700 mln. in de vorm van Roosa-papier en voor \$ 1.580 mln. door middel van gestegen buitenlandse kortlopende saldi in de Verenigde Staten.

Opmerkelijk is hierbij dat het tekort ad ruim \$ 2,6 mrd. voor meer dan \$ 1 mrd. is gefinancierd door de ontwikkelingslanden, welke op deze wijze hun reserves zagen toenemen. De industriële landen hadden gezamenlijk een surplus van \$ 1,6 mrd., dat voor ruim \$ 700 mln. met Roosa-papier werd gefinancierd en voor \$ 400 mln. met goud.

Eind 1963 was de internationale liquiditeitspositie van de Verenigde Staten aldus (in \$ mrd.):

— goudvoorraad monetaire autoriteiten	+ \$ 15,6
— convertibele valuta monetaire autoriteiten	+ \$ 0,2
— kortlopende vorderingen en uitstaande kredieten bankwezen	+ \$ 5,8
— kortlopende vorderingen etc. van bedrijven en instellingen	+ \$ 2,25
— kortlopende schulden	— \$ 25,6
waarvan aan centrale banken etc.	— \$ 13,65
aan handelsbanken	— \$ 5,7
aan internat. instellingen	— \$ 2,8
aan anderen	— \$ 3,5

Invoerrechten en de betalingsbalans

Het Britse probleem

Zoals bekend heeft de nieuwe Britse regering besloten om met ingang van 27 oktober 1964 op de invoer van alle eindprodukten en halffabrikaten een speciale heffing te leggen van 15 pCt. ad valorem. Voor vele produkten komt dit neer op een verdubbeling van het bestaande beschermende tarief. Aangekondigd werd dat deze speciale heffing moet worden beschouwd als van tijdelijke aard te zijn en dat het de bedoeling is ze te verminderen zodra de betalingsbalanspositie — welke tot de maatregel aanleiding heeft gegeven — voldoende zal zijn verbeterd. Het ligt in de bedoeling om uiteindelijk — en zo spoedig mogelijk — de heffing geheel op te heffen.

Niet onder het nieuwe invoerrecht vallen voedingsmiddelen, veevoeder, essentiële grondstoffen en ruwe tabak, hetgeen betekent dat Nederland er relatief minder invloed van zal ondervinden dan bijv. de andere E.E.G.-landen.

De geschetste maatregel heeft ook buiten Groot-Brittannië veel stof doen opwaaien. Dit behoeft geen verwondering te wekken. Immers, de Britse invoerhandel bedraagt ca. 10 pCt. van de totale niet-communistische wereldimporten. Betreft men de vergelijking alleen op de zgn. industrielanden in deze groep, dan is het percentage zelfs 15.

Ofschoon de Britse regering bij het afkondigen van de stap verklaarde te vertrouwen op begrip in het buitenland, zijn de eerste reacties over het algemeen niet vriendelijk geweest. De houding van de Verenigde Staten vormde hierop een uitzondering. Gezien het feit dat de maatregel de Britse verplichtingen niet alleen onder het G.A.T.T. doch tevens onder E.F.T.A. en „Ottawa” raakt, kon uiteraard een vrij algemene beroering worden verwacht.

Bij een *beoordeling* van de drastische verhoging der invoerrechten dringen zich onmiddellijk twee vragen op de voorgrond.

In de eerste plaats kan men zich afvragen of ingrijpen op dit moment noodzakelijk en onvermijdelijk was. Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, dan volgt daarop als tweede vraag of het gekozen middel onder de gegeven omstandigheden als het meest geschikte moet worden aangemerkt.

Over de eerste vraag kan het volgende worden gezegd. Aanleiding tot het Britse regeringsbesluit was het feit dat voor 1964 het tekort op de betalingsbalans wordt geschat op £ 700 à 800 mln. Deze ontwikkeling, zo werd gevoeld, tast de Britse internationale reserves te zeer aan.

Met de extra heffing hoopt men te bereiken dat ca. £ 200 mln. minder zal worden geïmporteerd. Sommigen (zoals bijv. Maudling) achten de schatting van het tekort aan de hoge kant en het is de algemene verwachting dat ook zonder enig ingrijpen de betalingsbalans in 1965 aanzienlijk zou zijn verbeterd. Geschat wordt echter dat er ook dan nog een tekort van enkele honderden miljoenen ponden zou kunnen overblijven, hetgeen door de nieuwe regering onaanvaardbaar wordt geacht. Premier Wilson heeft verklaard dat er voldoende faciliteiten ¹⁾ ter beschikking staan om het Pond Sterling op het ogenblik te

steunen. Hij voegde hier echter aan toe dat men zich op zulke steun in de toekomst niet uitsluitend en steeds maar weer kan en wil verlaten.

Gezien de recente ontwikkeling op de Britse betalingsbalans kan er m.i. weinig twijfel over bestaan dat er inderdaad op korte termijn iets moest worden gedaan. Buitenlandse reacties zijn in dit opzicht vrijwel unaniem. De bezwaren zijn dus kennelijk meer tegen de vorm van de genomen maatregel, hetgeen ons leidt tot de tweede vraag, nl. of het middel van de uniforme invoerheffing wel het meest geschikte was onder de huidige omstandigheden. Deze vraag leidt naar een beschouwing en vergelijking van mogelijke *alternatieve maatregelen* welke in het algemeen kunnen worden genomen om een betalingsbalans te verbeteren.

Zonder daarmede volledigheid te betrachten zou men de voornaamste methoden om op korte termijn tot een verbetering van de betalingsbalans te geraken in het algemeen als volgt kunnen classificeren:

1. devaluatie;
2. interne maatregelen;
3. deviezencontrole;
4. steun aan de export;
5. importquota's;
6. invoerrechten.

Aangetekend zij hierbij dat aan de volgorde van deze maatregelen geen speciale betekenis moet worden gehecht, terwijl een combinatie van maatregelen mogelijk of zelfs gewenst kan zijn.

1. Met betrekking tot het middel *devaluatie* heeft de Britse Labour regering verklaard dat het verdedigen van de waarde van het Pond Sterling de kern vormt van haar economisch programma. Van groot belang is hier ongetwijfeld ook dat een devaluatie van het Pond als een sleutelvaluta aanzienlijke internationale repercussies zou hebben. Dit geldt met name tevens voor de sterlinggroep van het Britse Gemenebest. Algemeen valt uit de reacties in het buitenland af te leiden dat men een devaluatie van het Pond niet gaarne zou hebben gezien. Vast staat wel dat de huidige Labour regering, met haar geringe meerderheid, uit politieke overwegingen onmogelijk tot een devaluatie kon overgaan.

In het kort komt het dus hier op neer dat het middel

¹⁾ Het activeren van deze faciliteiten zou echter wel eens minder eenvoudig kunnen blijken. Weliswaar wordt niet verwacht dat het I.M.F. bezwaar zal maken dat Groot-Brittannië onder de nieuwe regering en omstandigheden zal trekken op het haar onder de „stand-by”-regeling toegezegde bedrag van \$ 1.000 mln., doch er kunnen in dit verband wel technische moeilijkheden rijzen omdat het Fonds slechts beperkte beschikking heeft over de Europese valuta's die Groot-Brittannië zou willen lenen. Dit geldt temeer daar Groot-Brittannië wellicht aanzienlijk meer zal willen trekken dan het bedrag van de „stand-by”. Het zo nodig activeren van de \$ 6.000 mln. door de „Parijse Club” in 1962 onder een speciale uitleenregeling aan het Fonds toegezegd zou wel eens tijdrovend kunnen blijken. Voor Groot-Brittannië zou het minder aangenaam kunnen zijn dat de Parijse Club van 10 landen als kredietverleners aan het lenende land zekere voorwaarden zouden kunnen stellen, waarbij de verhoogde invoerrechten in het geding zouden kunnen komen.

van de devaluatie, afgezien van de wenselijkheid, om redenen van praktische nationale en internationale politiek, tot de onmogelijkheden heeft behoord.

2. Vragen wij ons thans af wat de mogelijkheden waren met betrekking tot het nemen van *interne maatregelen*. Hiermede wordt bedoeld het nemen van monetaire en/of fiscale maatregelen om de economie in het betrokken land zelf af te koelen. Voorbeelden zijn een verhoging van de discontovoet of een fiscale beperking van de consumptie.

Het antwoord op deze vraag is eenvoudig. De Britse regering heeft het wapen der deflatie bewust niet willen hanteren omdat de experts in Groot-Brittannië van mening waren dat van een oververhitting van de Britse economie geen sprake was. Uiteraard kan men van een Labour regering niet verwachten dat zij een deflatoire politiek gaat volgen die tot werkloosheid zou kunnen leiden.

Ook het invloedrijke blad „The Economist” adviseerde nog voor de afkondiging van de nieuwe maatregelen dat de nieuwe regering er goed aan zou doen een afkoeling van de binnenlandse vraag te vermijden.

3. De vraag mag worden gesteld waarom niet is overgegaan tot een zekere mate van *deviezencontrole*, met name op de investeringen in het buitenland.

Dit is een interessante vraag omdat een belangrijk deel van het grote tekort op de betalingsbalans (men schat tussen een derde en de helft) te wijten is aan de export van kapitaal in de vorm van het kopen van buitenlandse aandelen zowel als in de vorm van directe investeringen, zoals bijv. het zich inkopen van Shell in Montecatini en andere olie-transacties.

Eenvoudig ligt deze zaak niet. Pogingen in 1961 om nieuwe investeringen in het buitenland te verbieden waren geen succes. Een grote moeilijkheid is dat veel kapitaal ook steeds naar het sterlinggebied wordt geëxporteerd, hetgeen men altijd vrij heeft willen laten.

Als een alternatief middel is wel voorgesteld een verhoging van het algemeen niveau van de *rentevoet* (niet slechts de discontovoet), doch toegegeven wordt dat zulk een methode met name voor een Labour regering politiek weinig haalbaar is.

Over mogelijke toekomstige maatregelen ter beperking van de investeringen in het buitenland heeft de regering zich vooralsnog niet uitgesproken. Men hoopt ongetwijfeld dat die investeringen in de toekomst zullen verminderen zodat dit probleem dan minder acuut zal worden.

4. Wel is gegrepen naar het middel van *steun aan de export*. Tegelijk met de aankondiging van de speciale invoerheffing kondigde de Britse regering maatregelen af die op korte termijn de export moeten stimuleren. Het is hier de bedoeling dat ondernemingen de indirecte belastingen, die zij betalen in verband met de produktie van goederen voor de export, ten dele zullen krijgen gerestitueerd. Deze restitutie wordt geschat op 1 à 3 pCt. van de exportomzet, variërend met de verschillende groepen van industrieën. Men verwacht van overheidswege dat hiermede een bedrag van £ 70 mln. per jaar gemoeid zal zijn.

De details van deze regeling waren echter op het moment van schrijven nog niet uitgewerkt. Het laat zich aanzien dat men met deze maatregel poogt om binnen de regels van het G.A.T.T. te blijven, hetgeen uiteraard deze vorm van steun aan de export zeer beperkt. Men krijgt dan ook de indruk dat de exporteurs van deze maatregel geen grote dingen verwachten.

Daarnaast overweegt de regering organisatorische hulp bij de export van kleinere firma's en een verbetering van de exportkredietfaciliteiten. Men zal een „Commonwealth Exports Council” oprichten.

5 en 6. Uit bovenstaande korte schets van de achtergronden blijkt wel waarom de regering in Londen, gedwongen om op korte termijn verbetering te brengen in de Britse betalingsbalans, als voornaamste middel heeft gegrepen naar een middel om op korte termijn de *importen te beperken*. Daarbij is niet de meer gebruikelijke methode van de contingentering doch het in 1962 ook door Canada toegepaste middel van de speciale invoerheffing gekozen.

Gaat men uit van de volgende premissen, nl. dat een devaluatie niet tot de praktisch politieke mogelijkheden behoorde, dat een deflatoire binnenlandse politiek onjuist zou zijn en dat een vergaande subsidiëring van de export in het buitenland op onoverkomenlijke weerstanden zou zijn gestuit, dan wordt het moeilijk om een andere oplossing te zien dan die van een beperking der importen.

Gesteld voor de keuze tussen een systeem van import-quota's en dat van een speciale heffing op de invoer heeft de Britse regering het laatste stelsel gekozen. Hiervoor zou als argument gelden dat het benodigde ambtelijke apparaat voor het uitvoeren van een quotastelsel reeds was ontmandeld en dat het weer op gang brengen te veel tijd zou hebben gekost. Van belang is echter waarschijnlijk ook geweest het feit dat de huidige maatregel niet discriminerend is.

Groot-Brittannië is gebonden aan verdragen zoals het G.A.T.T., het E.F.T.A.-verdrag en de handelsovereenkomsten met de landen van het Britse Gemenebest. Door al deze verdragspartners op gelijke voet te behandelen heeft het waarschijnlijk gehoopt aan enigerlei beschuldiging van bevoordeling of discriminatie te ontkomen.

Algemeen wordt aangenomen dat de vorm van de gekozen maatregel strijdig is met de regels van het G.A.T.T., welke overeenkomst in dergelijke gevallen slechts het gebruik van invoerquota's zou toestaan. Er is echter het Canadese precedent, waartegen het G.A.T.T. niet is opgetreden.

Staat men voor de keuze van of kwantitatieve invoerbeperkingen of een tijdelijke verhoging van het invoerrecht, dan zijn aan beide systemen voor- en nadelen verbonden.

Het is mogelijk dat een invoerrecht zich moeilijker weer laat verwijderen. Men kan in dit verband denken aan een in april 1954 in Frankrijk ingestelde speciale heffing waarvan in feite pas een einde kwam bij de stabilisering van de wisselkoers in 1958.

Daartegenover staat het geval van Canada, waar de in juni 1962 ingevoerde speciale invoerrechten reeds spoedig

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

werden verlaagd en op 1 april 1963, werden opgeheven. Behalve mogelijke willekeur en daardoor wrijving tussen importeurs en het ambtelijk apparaat hoort men wel als een bezwaar tegen een stelsel van contingentering dat het aan de houders van invoervergunningen de mogelijkheid zou verschaffen tot het maken van monopoliewinsten. Bij een invoerrecht daarentegen zouden deze in de schatkist vloeien.

Een belangrijk voordeel van de invoerheffing is m.i. dat de selectie der importen en de bronnen daarvan wordt overgelaten aan het prijsmechanisme, hetgeen waarschijnlijk de meest efficiënte weg is. Daar staat tegenover dat het grote voordeel van een quotastelsel is dat men precies weet waar men aan toe is en de internationale reserves aldus meer effectief kan beschermen dan met een heffing waarvan men de uitwerking niet met zekerheid kan voorspellen.

Tegen het invoerrecht wordt wel het bezwaar aangevoerd dat het geruime tijd kan duren voordat men er resultaten van kan verwachten. Toch behoeft dit bij de Britse maatregel niet het geval te zijn. De heffing zal een onmiddellijk effect hebben in zoverre door het vooruitzicht van te nemen maatregelen de importeurs tot voorraadvorming waren overgegaan. Naarmate men verwacht dat de maatregel werkelijk tijdelijk zal zijn zal men in de toekomst geneigd zijn aankopen uit te stellen.

Uit bovenstaande overwegingen mag de *conclusie* worden getrokken dat, gesteld voor de keuze van één van de twee besproken tijdelijke maatregelen, t.w. een stelsel van invoerquota's of een uniforme speciale invoerheffing, deze keus, ook voor het buitenland, niet zoveel verschil zal maken. Het is niet onmogelijk dat voor de handelspartners op korte termijn een quotastelsel nog harder zou zijn aangekomen, terwijl de afwezigheid van discriminatie in de huidige maatregel toch zekere voldoening zal scheppen, met name in de landen van de E.E.G.

Van veel groter belang is, dat de maatregel van *korte duur* zal moeten zijn. Dit is waarschijnlijk een veel moeilijker zaak. Invoerbepanking, hetzij door middel van quota's, hetzij door middel van een invoerheffing, kan op zichzelf het betalingsbalansprobleem niet oplossen. Het is een maatregel die uitsluitend kan dienen voor het scheppen van een adempauze bij het verlies van internationale reserves, terwijl meer fundamentele maatregelen worden genomen om het betalingsbalansprobleem zelve op te lossen.

Wat nodig zal zijn is een beperking der reële bestedingen en een verbetering van de concurrentiepositie t.o.v. de rest van de wereld. Dit zal o.m. een herallocatie van de produktiefactoren vereisen. Met zulke doelstellingen is de invoerheffing tot op zekere hoogte strijdig. Het extra invoerrecht zal immers kunnen leiden tot een verhoging van prijzen en kosten, hetgeen de exportpositie verder zou aantasten. Bovendien zal de extra bescherming die wordt verleend aan de met importen concurrerende Britse industrieën in het algemeen niet bevorderlijk zijn voor de efficiëntie in die takken van bedrijf.

De Britse regering heeft aangekondigd dat ze van plan is een gecoördineerde economische politiek te voeren, gericht op het herstel van het evenwicht. Beoogd wordt de prijzen onder controle te houden en er door middel van een inkomenspolitiek voor te zorgen dat er samenhang is tussen lonen en produktiviteit. Er zijn plannen voor het

(I. M.)

stimuleren van een verbetering in produktiemethoden ten einde de produktiviteit op te voeren. Men wil de factor arbeid meer beweeglijk maken. Ten slotte wil de regering ook alle overheidsuitgaven aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpen, waarbij overwogen wordt om bepaalde kostbare „prestige-projecten” te schrappen.

De plannen doen op het moment van schrijven nog enigszins vaag aan ofschoon zij in hoofdlijnen wel passen in het gevoerde beleid.

Betekent dit nu dat men gelukkig kan zijn met de getroffen maatregelen? Veel hangt af, bij de beantwoording van deze vraag, of men verwacht dat de getroffen maatregelen van zeer tijdelijke aard zullen zijn. Te dien aanzien kan men zich niet aan een gevoel van onbehagen onttrekken. De genomen maatregelen, hoewel wellicht niet zo bedoeld, hebben een protectionistisch karakter. Dit is een ernstiger zaak naarmate zij langer blijven gehandhaafd.

Men heeft het middel der devaluatie niet kunnen en niet willen toepassen. Dit middel heeft het voordeel dat het niet alleen importbeperkend, doch ook exportbevorderend kan werken. Ofschoon het een begeleidende monetaire en fiscale politiek niet kan ontberen is devaluatie in verschillende gevallen na de oorlog gebleken een zeer effectief middel te kunnen zijn.

De nieuwe Britse regering staat voor de wel bijzonder moeilijke taak om, ondanks verhoogde invoerrechten, ervoor te zorgen dat het exporteren in Groot-Brittannië een winstgevender zaak wordt. Het daartoe benodigde samenstel van maatregelen zal ook in politiek opzicht wel eens moeilijkheden kunnen geven.

Het succes van zulke maatregelen zal moeten blijken uit de snelheid waarmee de extra bescherming van de invoer kan worden verminderd en ongedaan gemaakt. Gelukt dit niet en is een devaluatie uiteindelijk toch onvermijdelijk, dan zal de prijs van de toegenomen handelsbescherming, die thans voor de stabiliteit van het Pond wordt betaald — een prijs welke niet onderschat mag worden — vergeefs zijn opgebracht.

Numansdorp.

Prof. Dr. A. J. REITSMA.

Britain off side?

Premier Wilson, Englands nieuwe eerste minister, heeft de wereld geschokt met enkele krasse maatregelen, waarvan men dacht dat zij voorgoed tot het verleden behoorden. Deze maatregelen zijn een — tijdelijke — belasting van 15 pCt. op invoerprodukten, uitgezonderd voedingsmiddelen, bepaalde belangrijke ruwe grondstoffen en tabak en daarnaast een teruggave van enkele indirecte belastingen aan exporterende industrieën. Voorts is aangekondigd dat structurele maatregelen, voornamelijk met betrekking tot inkomens en prijzen, zullen worden uitgewerkt.

Bepalen wij ons tot de getroffen maatregelen op het gebied van import en export. De directe gevolgen ervan zullen zijn een teruglopen van de invoer met naar schatting £ 200 mln. en een opbrengst voor de schatkist uit hoofde van de extra belasting van £ 170 mln., waarvan circa £ 70 mln. besteed zal worden voor de belastingteruggave bij uitvoer. Bij een geraamd betalingsbalanstekort van £ 700 à 800 mln. zijn deze maatregelen uiteraard niet toereikend. Zij beogen een directe invloed uit te oefenen op de ongunstige handelsbalans en de Engelse regering enig respijt te geven om andere — meer structureel gerichte — maatregelen te nemen.

Hoewel uit de eerste commentaren op de Britse maatregelen zou kunnen worden afgeleid dat zij als een donderslag bij heldere hemel te voorschijn zijn gekomen, kan toch niet worden volgehouden dat het feit dat de nieuwe regering een oplossing voor 's lands moeilijke economische positie tracht te vinden, onverwacht is. Het was immers zeker te verwachten dat een nieuw kabinet, van een andere politieke richting dan het voorgaande, met beslistheid het probleem zou aanpakken waarmede Groot-Brittannië reeds zo lang te kampen heeft. De verontrusting die spreekt uit verschillende commentaren moet dan ook eerder worden verklaard uit het feit dat het kabinet-Wilson in eerste instantie heeft teruggegrepen op maatregelen met een autarische inslag, die in een wereld van internationaal overleg en internationale samenwerking antiek genoemd mogen worden. Hoewel het niet onbegrijpelijk is dat Wilson andere wegen heeft willen gaan dan zijn voorgangers, die niet tot een werkelijke oplossing voor het Britse dilemma zijn gekomen, moet toch wel zeer worden betreurd dat hij reeds zo kort na zijn ambtsaanvaarding zich zo weinig gebonden toont aan datgene wat in de laatste decennia op het internationale vlak is bereikt.

Het grote probleem van Groot-Brittannië is dat het bij de huidige koers van het Pond Sterling voor Britse industrieën veelal zeer moeilijk is op de internationale markten voldoende concurrerend op te treden, terwijl ook op de binnenlandse markt een sterke mededinging van buitenlandse aanbieders merkbaar is. De sterke rationalisatie die tot prijsverlagingen op grond van kostprijzdalingen zou hebben geleid en daarmede de Britse industrie uit haar geïsoleerde positie zou hebben verlost, is tot op heden in onvoldoende mate tot stand gekomen. Wel hebben sommige grote industrieën — te denken valt bijv. aan de automobieliindustrie en de chemische industrie — tijdig de bakens verzet, doch de grote massa van kleine en middelgrote bedrijven is achtergebleven. Een zekere zelfgenoegzame houding, een niet tijdig onderkennen van het gevaar en — in het verleden — een te sterke eenzijdige binding van de afzet aan

de Gemenebest-landen zijn hiervoor de voornaamste oorzaken. Ook moet in dit verband worden genoemd de geringe „grip” die de conservatieve regeringen hadden op de vakbonden, waardoor onder de druk van deze laatsten een sterkere stijging van het loonpeil is opgetreden dan verenigbaar was met een gezonde internationale concurrentiepositie.

De teleurstellende cijfers van de betalingsbalans hebben de voorgaande kabinetten regelmatig geconfronteerd met situaties waarin vertrouwenscrises ten opzichte van het Pond ontstonden. Het meester worden van die situaties met behulp van stand-by-arrangements en leningsoperaties, gepaard gaande met forse discontoverhogingen om buitenslands kort kapitaal aan te trekken, beperkingen van de consumptieve kredietverlening en somtijds belastingverhogingen — maatregelen die werden teruggenomen zodra de eerste tekenen erop wezen dat de bui begon over te drijven — hebben de conservatieve regeringen de naam gegeven gelijk een verkeerslicht op gezette tijden van „stop” op „go” te verspringen en omgekeerd. De maatregelen ter stimulering van de investeringen — met name diepte-investeringen in het particuliere bedrijfsleven — in de tijden van „go” hebben nimmer voldoende effect gehad om definitief een zodanige verbetering van de handelsbalans tot stand te brengen dat de vertrouwenscrises rond het Pond zouden uitblijven. Steeds ontstond er in tijden van ontspanning, bij het loslaten van de maatregelen die de binnenlandse vraag beteugelden, een zodanige uitbreiding van de import dat de deviezenreserve in te snel tempo werd aangetast.

Hét middel dat de Britse moeilijkheden had kunnen doen overwinnen, een devaluatie van het pond — gesteld dat terzelfder tijd aan een aantal randvoorwaarden zou worden voldaan — kon in het verleden nimmer, en ook thans nog niet, worden toegepast. Het Pond is als „key-currency” van zo grote betekenis voor het internationale monetaire verkeer dat een inbreuk op het vertrouwen in deze valuta onaanvaardbaar is. Voorts is het Pond de basis voor het monetaire verkeer in het sterlinggebied en een devaluatie zou voor de andere landen ófwel ook een devaluatie hebben betekend (namelijk voor zover de pariteit van hun valuta rechtstreeks is gekoppeld aan de pariteit van het pond), ófwel hun reservepositie zeer hebben geschaad. Wat dit laatste punt betreft zij eraan herinnerd dat vele tot het sterlinggebied behorende staten hun bezittingen in goud of deviezen in Londen hebben omgezet in sterlingsaldi. Aangezien de meeste landen van het Gemenebest behoren tot de sterling-area en omgekeerd, liggen de consequenties van een eventuele devaluatie van het Pond niet alleen op het economische, maar ook op het politieke vlak.

In het licht van het voorgaande wordt verklaarbaar waarom „The Economist” ruim twee jaar geleden met grote nadruk een stelsel van *exportsubsidiering* bepleitte. De vergroting van de export moest het noodzakelijke evenwicht in de handelsbalans brengen, waardoor — gegeven het overschot op de kapitaalbalans — de betalingsbalans ten goede zou keren. Om niet de naam te krijgen een politiek van afwenteling van de Britse moeilijkheden op nabuurlanden voor te staan, werd terzelfder tijd in aanvulling op dit voorstel ook wel een pleidooi gehoord voor een ver-

laging van de invoerrechten. Een grote invoer zou Groot-Brittannië niet schaden indien slechts een sterke export, die de buitenlandse concurrentie zou weerstaan, kon worden opgebouwd.

Vermeldenswaard is nog, dat in diezelfde periode ook stemmen werden gehoord die de formele devaluatie van het Pond onacceptabel achtten, maar die minder grote bezwaren koesterden tegen een geleidelijk loslaten van de vaste pariteit ervan.

De regering-Wilson heeft een andere weg gekozen. Er is momenteel geen acute betalingsbalanscrisis en er bestaat nauwelijks speculatie tegen het Pond. Op het internationale vlak waren de genomen maatregelen dus zeker niet dringend vereist. Het gaat Wilson echter evenals zijn voorgangers om een verbetering van de Britse concurrentiepositie en derhalve om een verbetering van de structuur van de industrie. Ten einde daartoe binnenslands een aantal mogelijk pijnlijke operaties te kunnen doorvoeren, dient hij zich te verzekeren van de medewerking van het Britse publiek en met name van de vakbonden. De huidige maatregelen scheppen daarvoor een psychologisch juist klimaat. Hoewel de belasting op de import zeker in verschillende sectoren prijsverhogend zal werken en ten dele ook wel zal doorwerken in het niveau van de kosten van levensonderhoud, beoogt Wilson de Britse arbeider voor alles te doen inzien dat een deel van de lasten die de noodzakelijke structuurverbetering vraagt, zijn afgewenteld op het buitenland.

Het valt overigens niet te voorspellen of Wilson succes zal hebben bij zijn pogen de *inkomensontwikkeling* in de hand te houden. Hoewel de *vakbonden* eerder bereid zullen zijn tot loyale medewerking aan het programma van een arbeidersgezinde regering dan aan dat van een conservatief kabinet, mag niet uit het oog worden verloren dat de binding tussen de vakbonden en Labour slechts van geringe betekenis is. Ook het overleg tussen de vakbonden onderling is veel geringer dan ten onzent. Dit maakt het komen tot een uniforme, voor allen aanvaardbare, loonpolitiek zeer moeilijk. Toch zal — wil de structuurwijziging van de industrie kans van slagen hebben — de loonontwikkeling de stijging van de arbeidsproductiviteit niet ver te boven mogen gaan. Aangezien deze laatste grootheid de laatste jaren teleurstellend weinig is gestegen, zal Wilson ongetwijfeld op matiging aandringen ter zake van de loonontwikkeling.

Of op hun beurt de *ondernemers* de hen geboden kans zullen benutten, is eveneens een open vraag. Weliswaar zal de belastingteruggave bij export de positie van de Britse industrie op de buitenlandse markt iets verbeteren; het betreft echter slechts een fractionele verbetering. Ook op de Britse markt verbetert de concurrentiepositie van de lokale industrie. Hoewel enkele importeurs, door genoeg te nemen met lagere winsten, zullen pogen hun positie te handhaven, zal toch in het algemeen een tendens tot prijsstijging voor importgoederen ontstaan. De vraag rijst nu of deze beide factoren de inleiding zullen vormen voor de vereiste structuuraanpassing. De als tijdelijk aangekondigde maatregelen zullen er naar onze mening eerder toe leiden dat door een meer efficiënt gebruik van de bestaande capaciteit een incidentele vergroting van het aanbod tot stand komt, dan dat zij de stoot tot diepte-investeringen en reorganisaties zullen geven. Hiertegenover kan echter worden gewezen op het voorbeeld van Canada van enkele

jaren geleden. Een serie beschermende maatregelen gedurende een periode van minder dan een jaar bleek daar voldoende om de vereiste aanpassing tot stand te brengen.

Het nieuwe Britse kabinet heeft de nieuwe invoerbelasting als een tijdelijke maatregel aangekondigd. Gezien het feit dat een dergelijke heffing geheel en al indruist tegen de geest van wat op het internationale vlak is bereikt, is zulks begrijpelijk omdat Groot-Brittannië zich anders reeds aanstonds buitenspel zou zetten. Indien Wilson immers te nadrukkelijk zich zou losmaken van wat in het kader van het G.A.T.T. en de E.F.T.A. tot dusverre werd bereikt, zou het gevaar voor internationale repercussies van de zijde van de gedupeerde handelspartners groot zijn. Tijdelijke maatregelen, voortvloeiende uit betalingsbalansmoeilijkheden, kunnen echter somtijds worden gerespecteerd, indien het land in kwestie de maatregelen afschaft zodra de eerste moeilijkheden zijn overwonnen.

In de eerste plaats is er momenteel — zoals reeds hiervoor werd opgemerkt — voor Groot-Brittannië *nauwelijks sprake van acute betalingsbalansmoeilijkheden*. De speculatie tegen het Pond, die vorige kabinetten soms zo haastig naar de noodrem deed grijpen, is vrijwel afwezig. Sedert de laatste crises is immers een omvangrijk stelsel van latente hulpmiddelen opgebouwd, enerzijds gebaseerd op „stand-by-arrangements” in het kader van het I.M.F. en anderzijds op een afspraak van een tiental Europese centrale banken. Weliswaar is de positie van het Pond op de internationale valutamarkten momenteel tamelijk zwak, maar van een noodtoestand is geen sprake. Het is dan ook nauwelijks waarschijnlijk dat de maatregelen van het kabinet-Wilson op deze of dergelijke gronden internationaal aanvaardbaar geacht zouden kunnen worden. Daartegenover bestaat bij de internationale gremia wel begrip voor de Britse wens tot een verbetering van de concurrentiepositie der industrie te komen en het meest waarschijnlijk is dan ook — zoals een woordvoerder van het G.A.T.T. het zou hebben uitgedrukt — dat men zich van een oordeel zal onthouden maar Engeland „enige tijd in de zonde zal laten leven”. Daarmee wordt dan wel nadruk gelegd op de tijdelijkheid van de Britse maatregelen.

In de tweede plaats moet erop worden gewezen dat de maatregelen in zekere zin een *discriminatoire effect* hebben. Allereerst is het nadeel voor de Gemeenebest-landen wier export naar Groot-Brittannië voornamelijk van agrarische aard is, van geringere omvang dan het nadeel voor de Westeuropese landen en de Verenigde Staten, wier export naar Engeland in veel groter mate industrieproducten betreft en die blijkens de volgende tabel een steeds groter aandeel krijgen in de Britse in- en uitvoer.

Procentuele verdeling van de Britse internationale handel

	Import		Export	
	1950	1963	1950	1963
Gemeenebest	40	32	43	30
E.F.T.A.	9	10	11	12
E.E.G.	13	16	12	20
Verenigde Staten ...	7	10	6	8
Overige landen.....	31	32	28	30

Bron: O.E.C.D.

Wat *West-Europa* betreft is het nadeel zelfs het grootst voor de partners in de E.F.T.A. omdat voor de importeurs

van produkten uit die landen de procentuele verhoging van de kosten bij invoer het sterkst is.

Hoewel men natuurlijk in het kader van de E.F.T.A. onverminderd zou kunnen voortgaan met de onderhandelingen over een verdere tarievenafbraak — formeel is er met het Britse invoerrecht immers niets gebeurd — is het vertrouwen in de bedoelingen van de Britse partner toch wel ernstig ondermijnd. Eerst nadat Groot-Brittannië zal hebben gedemonstreerd dat het ernst is met de tijdelijkheid van de getroffen maatregelen, kan van een voortzetting van de onderhandelingen op vruchtbare basis sprake zijn. Ditzelfde geldt mutatis mutandis voor de onderhandelingen in het kader van de „Kennedy-ronde”.

Het behoeft geen betoog dat de Britse maatregelen op korte termijn ernstige gevolgen hebben voor landen met een grote industriële export naar Groot-Brittannië. Tot die landen behoort zeker ook *Nederland*. Naar verluidt zal 1½ pCt. van de Nederlandse export ernstig worden getroffen. Vooral bedrijfstakken die van oudsher op de Britse markt zijn georiënteerd en ondernemingen die met dochterondernemingen of partners in Engeland regelingen hebben getroffen terzake van internationale specialisatie, zijn in hoge mate gedupeerd. Daarbij moet echter worden opgemerkt, dat iedere sanering aan Britse zijde — zeker ook die, welke met een devaluatie van het Pond gepaard zou gaan — slachtoffers maakt onder bepaalde groepen importeurs. Ervan uitgaande dat vroeg of laat een sanering als hierbedoeld moet worden doorgevoerd, kan men zich hoogstens bezorgd tonen over de verdeling van de hieruit voortvloeiende nadelen. Het feit op zichzelf is onontkoombaar.

De vraag of de Britse maatregelen ook tot stand zouden zijn gekomen indien Engeland in een eerder stadium tot de E.E.G. zou zijn toegetreden, komt ons weinig nuttig voor. Er is destijds bij de discussies over een mogelijke Britse toetreding immers veelvuldig gefilosofeerd over het feit dat een *toetreding tot de E.E.G.* gepaard zou moeten gaan met een devaluatie van het Pond, opdat Groot-Brittannië als het ware met een schone lei aan de samenwerking zou kunnen beginnen. Hoe dat ook zij, bij toetreding zou in ieder geval de aanpassing van de Britse economie aan die van de partners zijn bezien en de actuele situatie zou dan ook een geheel andere zijn geweest dan thans het geval is.

Men kan zich hoogstens afvragen of door de recente maatregelen de kans op een toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G. in de toekomst is verkleind. Het is duidelijk dat de Britten met hun afwijzen van het Concorde-project en het in het kader van een vermindering van prestige-

VOOR RECLAME

kan men te veel
en ook te weinig uitgeven

*

De meeste mislukkingen
zijn vaak het gevolg van het LAATSTE

projecten (die eerst op de lange duur rendabel zijn) voorspand opschorten van het Kanaaltunnelproject de verhouding ten opzichte van Frankrijk niet hebben verbeterd. Het lijkt ons echter voorbarig hieruit voor de lange duur conclusies te trekken. Indien de Britse maatregelen van tijdelijke aard zullen blijken te zijn en zeker indien zij ertoe zouden leiden dat de positie van de Britse industrie wordt verbeterd, lijken ons op wat langere termijn toch nog wel enige perspectieven aanwezig.

De getroffen maatregelen komen in feite neer op een tijdelijke en beperkte aanpassing van de koers van het Pond. Hoewel die tijdelijkheid een eerste eis schijnt te zijn, bestaat gerechtvaardigde twijfel of de Britse regering in een korte spanne tijds haar doelstellingen terzake van de export kan realiseren. Zou dat niet het geval zijn, dan bestaat het gevaar dat de maatregelen van langere duur worden — met alle internationale gevolgen van dien — dan wel worden vervangen door andere maatregelen die niet meer tijdelijk zijn, maar wel een frustrerende werking hebben op de handel met de niet-Gemenebest-landen.

De internationale handelspolitieke wereld zal zich ongetwijfeld neerleggen bij de nu getroffen tijdelijke importheffing. Een devaluatie van het Pond zou internationaal nog veel ingrijpender gevolgen hebben gehad. Het welslagen van de Engelse structuurpolitiek, die beslissend zal zijn voor de tijdelijkheid van de maatregelen, zal voornamelijk moeten worden gedragen door de werkgevers en werknemers. Vooral de medewerking van de laatsten is van essentieel belang. Mochten beide partijen niet of in onvoldoende mate tot medewerking kunnen worden bewogen, dan zal ook deze regering vervallen in een „stop-and-go”-politiek die uiteindelijk de devaluatie van het Pond onafwendbaar zal doen zijn. Dit zou dan betekenen dat de huidige ingreep, waarmee het mes is gezet in Englands meest vertrouwde handelspartners, tevergeefs is geweest.

Geldrop.
Valkenswaard.

J. Th. GROOSMULLER.
W. H. J. VAN ENGELSHOVEN.

(I. M.)

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

LEOON

Algemene Kunstzijde Unie N.V. Arnhem

De steeds toenemende activiteiten van ons concern in binnen- en buitenland gaan gepaard met een stijgende behoefte aan

Academisch gevormde economen

(baccalaureien doctorandi)

Bij de volgende centrale afdelingen van onze onderneming zijn plaatsingsmogelijkheden

A Bedrijfs- economische dienst

Deze specialiseert zich in kostprijzen en budgetteringsaangelegenheden en in het samenstellen van financiële en resultatenprognoses. Tevens zijn de activiteiten gericht op bedrijfsvergelijkingen in concernverband.

Bovendien ligt bij deze dienst het middelpunt voor de bedrijfseconomische verslaggeving van de buitenlandse vestigingen.

Na een ruime inwerkperiode zullen de nieuwe medewerkers met zelfstandige taken worden belast.

Hoewel wij aan kandidaten met enige ervaring op bovengenoemd terrein de voorkeur geven, is plaatsing van een pas afgestudeerd econoom ook mogelijk.

Leeftijd tot 35 jaar.

B Admini- stratieve organisatie

Een afdeling waar de verantwoordelijkheid ligt voor efficiënte organisatie van administratieve projecten van wereldwijd aard.

Daarbij staat de automatisering door inschakeling van computers in het middelpunt van de bestelling.

De aangestelde administratieve organisator zal daarom moeten samenwerken met programmeerders, teamanalisten en programmeerders. Zo nodig wordt gedurende de inwerkperiode voor een opleiding op computergebied gezorgd.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten met ervaring.

Leeftijd tot 40 jaar.

Zij die voor een of meer van de bovenstaande vacatures belang hebben kunnen hebben, worden verzocht hun belang te kenbaar te maken aan onze afdeling Personeelzaken, Velperweg 10, 6800 Arnhem, in welke afdeling (A.B.C.D.) u het meest geïnteresseerd bent.

C Markt- onderzoek

Deze afdeling verricht economisch onderzoekingswerk ten dienste van het verkoopbeleid ten aanzien van rayon en synthetische garens en vezels in de meest uitgebreide zin. Er is nauwe samenwerking met andere verkoopafdelingen zoals salespromotion, verkoop-technische dienst e.d. Rapporten en periodieke mededelingen worden samengesteld ten behoeve van zowel de leiding, verkoopafdelingen als van agenten en belangrijke relaties.

Alvorens aan de activiteiten van de afdelingen deel te nemen zal de aangetrokken functionaris grondig worden ingewerkt.

Aan de kandidaten stellen wij de volgende voorwaarden:

- enkele jaren ervaring in soortgelijk werk
- praktische instelling
- belangstelling voor de handel
- talenkennis boven middelbaar schoolniveau
- leeftijd ongeveer 30 jaar

D Economische ontwikkeling

Deze nog betrekkelijk „jonge” afdeling heeft tot taak het volgen van de ontwikkelingen in de industrieel-economische structuur.

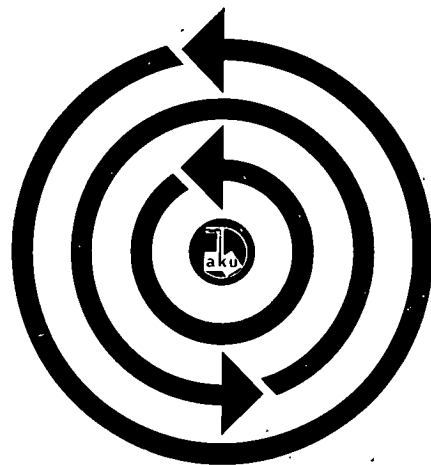
De werkzaamheden zijn gedeeltelijk gelijksoortig aan die van de afdeling Marktonderzoek. Zij strekken zich echter ook uit tot de economische verkenning van geheel nieuwe industriële mogelijkheden voor het concern.

Na het tot stand komen van de diversifikatieobjecten blijft de afdeling ingeschakeld bij de verdere uitbouw van de nieuwe dochtermaatschappijen.

Van de kandidaten wordt gevraagd:

- enige ervaring op bovengenoemde gebieden
- het vermogen zich snel in uiteenlopende projecten te kunnen inwerken
- het gevoel voor en inzicht in kwantitatieve verhoudingen
- leeftijd tot 35 jaar.

**Een internationaal
concern met
38 fabrieken in
10 landen en
60.000 werknemers**

...elling hebben en menen aan de gestelde voorwaarden te voldoen, worden uitgenodigd dit (bij voorkeur schriftelijk) ...eg 76 te Arnhem. Wij stellen het op prijs dat u: 1) boven uw brief het nummer 76 vermeldt, 2) duidelijk aangeeft ... 3) een pasfoto bijvoegt.

„Success indicators”

De Russische manager en zijn superieuren

Inleiding.

Opnieuw is de discussie over de norm voor het economisch handelen van managers in de Sowjet-Unie opgelaid. Nadat in 1962 Prof. Liberman uit Charkow een lans had gebroken voor het „Westerse” winstprincipe als plan-norm bij uitstek, is nu Vadim Trapeznikow, lid van de Academie van Wetenschappen in de Sowjet-Unie en vooraanstaand econoom, een Prawda-offensief tegen de dirigistische plan-economie begonnen ¹⁾.

Het lijkt ons nuttig de moeilijkheden waarmee men in de Sowjet-Unie te kampen heeft en die voortvloeien uit het plansysteem zelf, wat uitgebreider te bespreken*).

Het systeem.

In het systeem van „democratisch centralisme”, zoals dat in de Sowjet-Unie is ontwikkeld, neemt het planning-proces een dominerende plaats in. Alle economische activiteiten worden, althans in theorie, gereguleerd via een stelsel van instructies, dat bestaat uit plancijfers aangevuld met voorschriften, regelingen en beperkende bepalingen ²⁾. Dit stelsel is operationeel gemaakt door een aantal constituerende, dirigerende en controlerende instituties. Het geheel staat in principe onder centrale leiding.

Het belangrijkste economisch-politieke instrument is het economisch ontwikkelingsplan, dat door de planinstellingen in samenwerking met talrijke bij het plan betrokken instanties wordt opgesteld. Zo'n ontwikkelingsplan bestaat uit een aantal plandoelen of „targets”, die telkens voor een planperiode worden vastgesteld. Het complex van cijfers dat zo ontstaat kan men beschouwen als de kristallisatie van de wil van de staat, hetgeen in een centraal geleide economie betekent dat de cijfers in principe een bindende opdracht vormen van hogere aan lagere economische eenheden. De plandoelen zijn dus enerzijds taakstelling, anderzijds controle-instrument ³⁾. Een derde dimensie van de plancijfers is, dat zij de interdependenties in het economisch systeem weerspiegelen.

De eerste taak, die de deelnemers aan het „socialistisch productieproces” moeten vervullen, is het bereiken van de plandoelen. De waardering van het resultaat van elke economische prestatie zal men afhankelijk stellen van de wijze waarop deze taak wordt vervuld.

Alleen het geven van instructies, in welke vorm dan ook, zou niet voldoende zijn om het systeem werkzaam te maken. Slechts in Utopia verrichtten de individuen productieve arbeid bij wijze van spel of omdat zij de maatregelen van de syphogranten zo nuttig vonden ⁴⁾. Aan de plancijfers is in de Sowjet-economie dan ook een stelsel van premies verbonden, waarvan het doel is de uitvoering der instructies door persoonlijke prikkels te verzekeren. De hoogte der premies is afhankelijk van de mate waarin de uitvoerder van het plan aan zijn plancijfers voldoet.

¹⁾ Zie „N.R.C.” van 19 augustus 1964 en „De Zakenwereld” van 12 september 1964.

²⁾ János Kornai: „Overcentralization in economic administration”, Londen 1959, blz. 70.

³⁾ I. A. Yevenko: „Planning in the U.S.S.R.”, Moskou z.j., blz. 90.

⁴⁾ Thomas More: „Utopia”, Rotterdam 1956, blz. 78.

* Dit artikel werd geschreven vóór de val van Chroestsjov. Red.

Het begrip „success indicator”.

Voor de plancijfers, zoals de lagere economische eenheden deze van hun superieuren opgelegd krijgen, bezigt Nove de term „success indicators” ⁵⁾. Enerzijds dekt hij daarmee slechts twee van de drie bovengenoemde dimensies van het begrip „plandoel”, nl. taakstelling en controle-instrument; anderzijds heeft Nove's term het voordeel iets te doen voelen van de in een centraal geleide economie onvermijdelijke bureaucratische sfeer waarin de plancijfers gehanteerd worden.

Wij houden de benaming van Nove aan en willen het begrip „success indicator” definiëren als „de kwantitatieve weergave van de gewenste hoedanigheden van een productieve prestatie, gebruikt ter beoordeling van degene die de prestatie moet leveren”.

Soorten „success indicators”.

Het zal duidelijk zijn dat het verre van eenvoudig is om een productieve prestatie in al haar aspecten uitputtend te beschrijven en zo een opdracht ondubbelzinnig te bepalen. Hierin' blijkt dan ook de grootste moeilijkheid voor de Sowjet-planning te liggen ⁶⁾.

Er blijken zich bij de werking van de Sowjet-economie dientengevolge een aantal discrepanties voor te doen tussen het door de staat gewenste en het werkelijke gedrag der economische subjecten. De meeste auteurs over het onderwerp besteden aan deze „failures of Soviet-planning” veel aandacht. Deze gedragsafwijkingen zullen wij bij de behandeling van de verschillende soorten „success indicators” eveneens ter sprake brengen.

Wij onderscheiden aan elke economische prestatie een kwantitatieve en een kwalitatieve zijde. De kwantitatieve kant van de prestatie drukt het resultaat uit; de kwalitatieve kant geeft de wijze weer waarop dat resultaat is bereikt alsmede de hoedanigheden van het resultaat. In aansluiting hierop onderscheiden wij kwantitatieve en kwalitatieve „success indicators” ⁷⁾.

De kwantitatieve „success indicators” waren vooral belangrijk in de periode vóór 1959. De Sowjet-Unie bevond zich toen in de „take off period” ⁸⁾, waarin een snelle stijging van het produktieniveau het hoogste economisch-politieke doel was. Wel wees Stalin reeds in 1931 op de noodzaak de winstgevendheid als „success indicator” meer gewicht te geven opdat de bedrijven niet ten koste van hoge subsidies uit de staatskas en enorme materiaalverspilling hun produktiedoelen zouden nastreven. Ook vaardigde de regering in 1937 een decreet uit waarbij werd bepaald, dat voortaan een kostenreductieplan in de economische plannen moest worden opgenomen. Toch bleef de gehele Stalinistische periode gekenmerkt door de „cult of the gross” ⁹⁾, de overmatige aandacht voor de bruto produktie.

In 1959 echter werden onder leiding van Chroestsjov een

⁵⁾ A. Nove: „The Soviet economy”, Londen 1961, blz. 155.

⁶⁾ D. Granick: „Management of the industrial firm in the U.S.S.R.”, New York 1954, blz. 272.

⁷⁾ Yevenko, op. cit. blz. 92.

⁸⁾ Deze term is van W. W. Rostow.

⁹⁾ Nove, op. cit. blz. 159.

aantal belangrijke reorganisaties doorgevoerd, waarvan wij hier noemen de decentralisatie van de planning en de herziening van het premiestelsel. In de overtuiging dat het onder de heersende omstandigheden van stijgende welvaart en toenemende arbeidsschaarste niet meer gerechtvaardigd was ten koste van alles kwantitatieve produktieresultaten na te streven, ging men meer nadruk leggen op de kwalitatieve aspecten van het produktieproces¹⁰⁾. Het premiesysteem werd dan ook in die richting gewijzigd, dat de premies voortaan veel meer afhankelijk werden gesteld van kwalitatieve „success indicators”¹¹⁾.

Wij zullen thans de belangrijkste van beide soorten „success indicators” in het kort behandelen en tevens de tekortkomingen, die aan elk der indices kleven, signaleren.

A. Kwantitatieve „success indicators”.

1. *Waarde der produktie* is de meest voorkomende van de kwantitatieve „success indicators”. Deze kan zijn gedefinieerd als waarde der eindprodukten, als waarde der totale produktie of als toegevoegde waarde. De hoeveelheden produkt worden herleid tot geldwaarden door middel van vermenigvuldiging met de *gemiddelde kostprijs* uit een voorgaande periode¹²⁾.

Nadelen inherent aan deze index zijn o.m.:

a. Bij de bedrijfsleiders wordt de neiging gewekt het assortiment te verschuiven in de richting van (in kostprijs gemeten) duurder eindprodukten. Bijv. het verminderen van de produktie van kinderschoenen t.b.v. de produktie van schoenen voor volwassenen.

b. Stimulering van het gebruik van dure grondstoffen.

c. Het niet produceren van losse onderdelen, daar deze opgenomen in het eindprodukt een hogere bijdrage tot de totale kostprijs opleveren.

d. Het in de hand werken van „statistische produktie”, d.w.z. men tracht zijn plandoel te bereiken door statistische manipulaties en falsificatie van de rapportering¹³⁾. Voorbeelden hiervan zijn de volgende: 1. bij een als totale waarde der produktie gedefinieerde index, bijv. in de bouwnijverheid, voert men de „onderhanden” produktie op door tegen het einde der planperiode een aantal werken aan te vangen zonder de intentie ze ooit te voltooien; 2. bij een „value-added” index laat men in de fabriek meer arbeidskosten „schrijven” dan er in werkelijkheid zijn gemaakt.

2. *Omvang der produktie* is een tweede soort kwantitatieve „success indicator”. Deze index kan gegeven zijn in gewicht (bijv. tonnen staal), in strekkende meters (bijv. bij textiel) of in enige andere maat waarmee men de produktie-omvang kan meten. De uitdrukking van het plandoel in een dergelijke index betekent voor de bedrijfsleider een zeer eenzijdige opdracht. Is zijn plan in gewichtseenheden gegeven dan zal hij de neiging hebben meer zware varianten te vervaardigen en grondstoffen te gebruiken met een zo groot mogelijk gewicht zonder rekening te houden met de economische wenselijkheid daarvan. Is zijn plan in strekkende meters gesteld, bijv. als hij textiel fabriceert, dan zal hij trachten de breedte van de stof of de dikte van de draad te verminderen.

Zo heeft elke kwantiteitsindicatie haar specifieke ge-

breken. Men zal dan ook trachten opdrachten gedetailleerder te beschrijven met kwalitatieve „success indicators” en eventueel aanvullende voorschriften.

B. Kwalitatieve „success indicators”.

1. *Kostenreductie-index*. Deze is meestal uitgedrukt in een percentage kostendaling. Sinds 1959 is dit de „prioriteitsindex” bij uitstek.

Een gevaar van deze index is dat bij de bedrijfsleiders de neiging ontstaat goedkope materialen te gebruiken en de goedkope artikelen uit het assortiment bij de produktie te benadrukken. Goedkoop ook hier weer in de zin van „een lage kostprijs dragende”.

2. Stijging van de *arbeidsproduktiviteit* wordt meestal gegeven in een percentage. Evenals de kostenreductie-index is dit in de nieuwe politiek een belangrijke „success indicator”. De moeilijke definieerbaarheid van het begrip „arbeidsproduktiviteit” kan leiden tot statistische „verschrijvingen”, waardoor de werkelijke efficiency niet tot uitdrukking komt. Een voorbeeld hiervan is het plaatsen van „produktieve” arbeiders onder het „improduktieve” deel van de arbeidsbezetting als de index is gedefinieerd als „produktie per produktieve arbeider”.

3. Onder de minder belangrijke kwalitatieve „success indicators” vinden wij allereerst het *winstpercentage* (uitgedrukt in pCt. van de kostprijs). Op de betekenis van deze index komen wij later nog uitvoerig terug.

4. *Kwaliteitsindices*. Deze soort „success indicators” geven bepaalde kwaliteitsaspecten van het produktieresultaat weer. Zo kunnen bijv. normen gesteld worden voor de minimale trekkracht van bouten, de breekgraad van garens etc. Deze indices kunnen slechts één aspect van de kwaliteit weergeven en het blijkt zeer moeilijk te zijn door combinatie van dergelijke normen de kwaliteit uitputtend te beschrijven¹⁴⁾.

5. *Assortimentsindices* geven de door de planautoriteiten gewenste samenstelling van het assortiment weer. Een nadelige werking op de produktie-efficiency van dit soort indices kan gelegen zijn in de te grote detaillering van het plan die er het gevolg van is. De bedrijfsleider kan niet meer reageren op externe veranderingen zoals stagnatie in de grondstoffenaanvoer.

6. *De techno-economische indices* weerspiegelen de technische produktieverhoudingen. Een voorbeeld hiervan zijn de kapitaalcoëfficiënten. Deze indices zijn door hun technische bepaaldheid niet geschikt om als economisch-politiek instrument in het plan te worden opgenomen. Zij vormen dan ook alleen een aanvulling op de reeds genoemde indices.

Het is gemakkelijk in te zien dat de „success indicators” in een plan elkaar dikwijls zullen tegenspreken. Vervulling van de ene plannorm kan vaak alleen geschieden als men het bereiken van andere plandoelen laat varen. Zo zal bijv. een kostenreductie slechts gepaard kunnen gaan met een vermindering van het materiaalverbruik, hetgeen weer de totale waarde der produktie of het gewicht ervan in gevaar brengt, alsmede de kwaliteit nadelig kan beïnvloeden. De arbeidsproduktiviteit zal wellicht alleen opgevoerd kunnen worden door de in het plan genoemde maximale loonsom te overschrijden.

Wij kunnen hieruit concluderen dat een plan bestaat

¹⁰⁾ Nove, op. cit. blz. 161.

¹¹⁾ Zie ook Allen W. Dulles in de bundel: „Incentives for executives”, New York 1962.

¹²⁾ Kornai, op. cit. blz. 3.

¹³⁾ J. S. Berliner: „Factory and manager in the U.S.S.R.”, Cambridge (Mass.) 1957.

¹⁴⁾ Kornai, op. cit. blz. 51. Zie ook Nove: „The problem of „success indicators” in Soviet industry” in „Economica” van februari 1958.

uit een chaotisch aandoende hoeveelheid plannormen, die ieder een aspect van de gewenste produktieve prestatie beschrijven. Enige orde wordt hierin wel gebracht door dat de overheid aan bepaalde plancijfers een hogere prioriteit verleent ¹⁵⁾. Zo worden thans premies gegeven voor het voldoen aan het kostenreductieplan (hoge prioriteit), doch deze worden eerst uitbetaald als tevens aan het kwantitatieve produktieplan is voldaan.

Het zal thans duidelijk zijn dat dit systeem van plan-instructies allesbehalve een eenduidig criterium oplevert voor het handelen der economische subjecten.

Naast bovenbeschreven verschillen tussen gewenst en werkelijk gedrag der subjecten die veroorzaakt worden door de technische gebreken der „success indicators” manifesteren zich nog een aantal mankementen in het planningsysteem als geheel. Zij zijn van meer algemene aard dan de zojuist genoemde.

Een groot deel van de ondernemersrisico's hangt samen met het bestaan van een *planperiode*. Elke stagnatie brengt de planvervulling direct in gevaar, want verschuiven van produktieverliezen naar een volgende planperiode is niet toegestaan.

Een eerste verschijnsel dat dientengevolge optreedt is het zgn. „storming” ¹⁶⁾: het snel boven de normale capaciteit opvoeren van de produktie tegen het einde van de planperiode om zodoende nog aan het plan te kunnen voldoen. Het gevolg hiervan is een desorganisatie van de produktie, waardoor ook het volgende plan weer in gevaar wordt gebracht.

Een ander gevolg van het bestaan van een planperiode is het feit dat de bedrijfsleiders zich in hun beleid concentreren op de uitvoering van het lopende plan. Hierdoor treedt een zekere kortzichtigheid op die een ernstige rem vormt op de souplesse van het produktie-apparaat. Een voorbeeld hiervan is het aanhouden van te kleine voorraden.

Een grote moeilijkheid in het hele planningsysteem is de *allocatie* van grondstoffen en halfabrikaten. Deze is aan zeer ernstige bureaucratische vertragingen onderhevig en vormt daardoor een groot gevaar voor de gelijkmatige voortgang der produktie en de planvervulling. De bedrijfsleiders — meestal niet gevraagd naar de redenen van hun falen — trachten nu via een wijdvertakte informele organisatie aan deze gevaren te ontsnappen. Hierdoor kunnen afwijkingen optreden in het gewenste allocatiepatroon, hetgeen weer ten gevolge heeft dat de optimale groeivoet van de economie niet wordt bereikt.

De voornaamste vormen waarin deze informele organisatie zich manifesteert zijn de „Blat” (het gebruiken van persoonlijke invloed) ¹⁷⁾ en het optreden van de „Tolkach” (de tussenpersoon, handelsreiziger, agent) ¹⁸⁾. Hoewel deze vormen van „burecratische uitwassen” illegaal zijn en sociaal gezien ongewenst worden geacht, zijn zij onmisbaar als aanvulling op het onvolmaakte systeem van prioriteitsplanning, waarvan de „success indicators” een deel uitmaken.

De oplossing.

Bovengenoemde mankementen in het bestaande Sowjet-plansysteem zijn uiteraard de economisten in dat land

niet ontgaan. Men zoekt dan ook reeds vele jaren naar de oplossing van deze problemen.

De hervormingen van 1959 waren reeds een poging de grootste defecten in het systeem weg te nemen. Met name de herziening van het premiestelsel, de financiering van de technische ontwikkeling via de staatskas en de versterking van het ondernemingsfonds ¹⁹⁾ vormden een duidelijke verbetering ²⁰⁾. De fundamentele fouten werden hiermee echter niet geëlimineerd.

Men kan een economie waarin nog niet geheel aan de noodzakelijke behoeften kan worden voldaan nog wel met een gebrekkig systeem als dat van de „success indicators” plannen. Stijgt echter de welvaart zo ver, dat men naast de noodzakelijke ook luxe goederen kan gaan produceren, dan wordt de planning zo gecompliceerd ²¹⁾, dat zij moet worden gedecentraliseerd. Dit laatste verhoogt echter de ingewikkeldheid nog meer en maakt het systeem van „success indicators” volledig ontoereikend.

De meest voor de hand liggende oplossing zou zijn dat men het „kapitalistische” prijssysteem en daarmee het winstprincipe, dat voor de Westerse ondernemers zo'n goed kompas is bij het beslissen, ook in de Sowjet-Unie zou gaan invoeren ²²⁾. In 1962 kreeg Prof. Liberman toestemming, in de Prawda zijn denkbeelden omtrent de positie van het winstbegrip in de planeconomie uiteen te zetten. Naar aanleiding hiervan ontketende zich een heftige discussie ²³⁾, die ten slotte weer op een zwijgverbod voor alle voorstanders uitliep. De redenen van de felheid der discussie lagen niet alleen op het ideologische vlak (winst is een „kapitalistisch” begrip), maar ook op het economische.

Wij willen nu nagaan waarom de winst in het verleden zo'n geringe rol heeft gespeeld in het geheel der „success indicators”. Nove noemt de volgende redenen ²⁴⁾:

a. De fouten in het prijssysteem. Prijzen worden door de overheid vastgesteld op grond van gebrekkige informatie over de vraag, grove schattingen van de beschikbare goederen en ramingen van het beschikbaar inkomen. De prijzen weerspiegelen de schaarsteverhoudingen in het geheel niet. Verschillen in de behaalde winst geven dan ook niet overeenkomstige economische efficiencyverschillen weer ²⁵⁾.

b. De geplande winstvoeten verschillen zonder economische grond sterk tussen de diverse bedrijfstakken.

c. De winstbepaling is zeer arbitrair, omdat interest, pacht en afschrijvingen niet in de kostprijs worden opgenomen.

d. De winst wordt uitgedrukt in een percentage van de kostprijs i.p.v. in een percentage van de geïnvesteerde kapitalen.

¹⁹⁾ Het ondernemingsfonds is een hoeveelheid financiële middelen waarover de bedrijfsleiding zelfstandig kan beschikken.

²⁰⁾ Zie ook Allen W. Dulles, t.a.p.

²¹⁾ De „sellers market” der noodzakelijke goederen wordt door het invoeren van luxe goederen meer afhankelijk van de vraagzijde. De „clearing” van de markt zal niet meer automatisch geschieden en het vaststellen van produktieprioriteiten door de staat wordt zeer arbitrair.

²²⁾ Dat het winstprincipe ook in de Westerse landen kan leiden tot een verkeerde aanwending der hulpbronnen en tot verspilling tracht K. J. Galbraith in zijn boek „The affluent society” aan te tonen. Hij wijst op de verbreking van wat hij noemt het „sociale evenwicht” (de onevenredig snelle groei van de produktie van luxe goederen).

²³⁾ „De Volkskrant” van 16 oktober 1962.

²⁴⁾ Nove: „Economica”, t.a.p.

²⁵⁾ Zie ook het artikel in de „Neue Zürcher Zeitung” van 24 juni 1962.

¹⁵⁾ Granick, op. cit. blz. 156.

¹⁶⁾ Nove, op. cit. blz. 160.

¹⁷⁾ Berliner, op. cit., ch. XI.

¹⁸⁾ Berliner, op. cit., ch. XII. Zie ook Klaus Mehnert: „Der Sowjet-mensch”, Frankfurt a.M. 1961.

e. Er zijn bedrijven die volgens plan verlies moeten lijden. De meeste van deze redenen om de winst slechts als secundaire „success indicator” te gebruiken hangen samen met het gebrek aan logica in het prijssysteem. Het is dan ook de herziening van het prijssysteem die de deskundigen algemeen als noodzakelijke voorwaarde voor elke verbetering zien ²⁶⁾.

Een belangrijke belemmering voor verbeteringen in die richting is echter mede de Marxistische theorie. Volgens Marx was de waarde van een goed gelijk aan de geïncorporeerde arbeid, die voor de produktie ervan sociaal noodzakelijk was. Hierdoor is elke Marxistische prijstheorie een produktiekostentheorie en op grond daarvan worden prijzen vastgesteld die niet door vraag of gebruikswaarde zijn beïnvloed ²⁷⁾. Wel trachten de Sowjet-economen via een begrip als „sociale erkenning” der goederen het kapitalistische prijssysteem een Marxistische interpretatie te geven, doch tot een sluitende theorie heeft dit nog niet geleid ²⁸⁾.

Een tweede obstakel op de weg naar een logisch prijssysteem is van meer technisch-economische aard. De functies die een dergelijk prijssysteem in een geleide economie zou moeten hebben, spreken elkaar tegen ²⁹⁾. De planautoriteiten hebben bijv. behoefte aan stabiele prijzen voor het juist definiëren van opdrachten die een tijddimensie hebben, doch dit stelsel zou in strijd zijn met relatering der prijzen aan de wisselende vraag en de schaarsteverhoudingen, zoals dat voor rationele micro-economische beslissingen nodig zou zijn. Om deze en andere redenen is men in de Sowjet-Unie zeer voorzichtig met het doorvoeren van hervormingen zoals zojuist beschreven.

Interessant is wat op dit gebied in andere communistische landen gebeurt. Wij noemen hier Polen, Tsjechoslowakije en Joegoslavië. In Joegoslavië zijn de hervormingen het verst gevorderd. Wij zullen daarop in het kort ingaan.

De decentralisatiegedachte stamt in dit land reeds uit 1950 en hangt samen met de communistische theorie van het „afsterven van de staat”. Men heeft deze theorie uitgewerkt in een groot aantal revolutionaire wijzigingen in het oude Sowjet-plansysteem. Vele organisatorische

veranderingen, die hoofdzakelijk ten doel hebben de arbeiders meer rechtstreeks bij het belang van een efficiënte produktie te betrekken, werden in 1960 doorgevoerd ³⁰⁾. De belangrijkste van deze organisatorische veranderingen was het verdelen van de gehele economie in steeds kleiner wordende relatief zelfstandige economische eenheden. De kleinste eenheid is de werkplaats of produktie-eenheid die 20 à 50 arbeiders omvat.

Daarnaast streeft de regering naar herstel van de beginselen der vrije markt. De Joegoslavische economen zijn erin geslaagd een theoretische grondslag voor de hervormingen te geven, die gebaseerd is op het „zuiver Marxisme”. De verdeling van de „meerwaarde” volgens de wet van vraag en aanbod geschiedt in het nieuwe Joegoslavische systeem van zelfstandige economische eenheden in de vorm van „rechtstreekse maatschappelijke „accumulatie”” ³¹⁾, aldus deze theorie. De „winst” die elke eenheid maakt komt aan haar arbeiders ten goede.

Deze theoretische oplossing laat echter nog veel plaats voor praktische problemen. Men is thans bezig met behulp van een krediet van \$ 275 mln. het betalingsverkeer met het buitenland op een betere basis te brengen en heeft daarbij reeds een vaste wisselkoers ingevoerd. Het contact met de wereldmarkt vraagt echter ook om herziening van het binnenlandse prijssysteem. Daarbij komt nog, dat de sterke decentralisatie, waarbij de economische eenheden binnen de beperkingen van hun totale produktieplan een grote vrijheid van handelen hebben, het systeem geconfronteerd heeft met bijzonder grote coördinatieproblemen. Verwacht wordt dat een rationeel prijssysteem een groot deel van deze moeilijkheden zal kunnen ondervangen.

Wat de resultaten van deze golf van hervormingen zullen zijn, valt nog niet uit de cijfers op te maken, doch men houdt ook in Joegoslavië rekening met ernstige aanpassingsmoeilijkheden. In hoeverre het pionierswerk in Joegoslavië de ontwikkelingen in de Sowjet-Unie zal beïnvloeden is niet te voorspellen. Wel zijn er duidelijk tendenties in dezelfde richting aanwezig, getuige het feit dat nu ook een invloedrijk man als Trapeznikow zich voor het invoeren van het winstprincipe heeft uitgesproken.

Hamburg-Blankenese.

Drs. R. W. A. HERMANS.

²⁶⁾ Nove, op. cit. blz. 238.

²⁷⁾ Granick, op. cit. blz. 158 (noot).

²⁸⁾ Nove: „Economica”, t.a.p. blz. 11.

²⁹⁾ Nove, op. cit. blz. 219.

³⁰⁾ Paul Landy: „Hervormingen in Joegoslavië” in „Socialisme en Democratie” van maart 1962.

³¹⁾ Landy, t.a.p. blz. 191.

(vervolg van blz. 999)

loonquotes niet te langzaam in haar werk is gegaan. Zo ja, dan zijn de feitelijke winstmarges voortdurend te hoog geweest, is er dientengevolge te veel geïnvesteerd in die zin, dat er te veel nieuwe arbeidsplaatsen werden geschapen, waardoor een voortdurende spanning op de Europese arbeidsmarkten met alle inflatoire gevolgen van dien niet kon worden voorkomen.

Een dergelijke naoorlogse hoogconjunctuur zal echter afgelopen zijn op het moment, waarop de nationale loonquotes hun natuurlijk niveau bereikt hebben, dat behoort bij een meer evenwichtige groei van het kapitaal- en arbeidspotentieel. Een voortdurende daling van de nationale winstmarges is immers ondenkbaar. Slechts gedurende het aanpassingsproces vanuit een situatie van grote kapitaalschaarste in de richting van een meer

evenwichtige groei moeten de winstmarges dalen. Wanneer bedoelde evenwichtige verhoudingen eenmaal bereikt zijn, dienen de nationale loonquotes niet meer te stijgen, doch voortaan „constant” te blijven.

Niemand kan zeggen of de landen van Europa reeds thans hun natuurlijk niveau met betrekking tot hun nationale loonquotes hebben gevonden. Met zekerheid kan evenwel gesteld worden, dat wat in de afgelopen tien jaren normaal was in de toekomst niet meer normaal zal zijn. Wanneer men in de toekomst door zou gaan die loonstijgingspercentages te realiseren, waaraan men in de afgelopen jaren gewend is geraakt, lijdt het geen twijfel, dat men door het evenwichtspunt heenschiet, d.w.z. dat er in de toekomst onvoldoende arbeidsplaatsen zouden worden gecreëerd.

M.i. is dit risico van een Europese recessie in de jaren 1966 en 1967 op grond van de zojuist aangegeven redenen zo groot, dat Nederland met zijn — meer dan die van de andere — kwetsbare, open, economie reeds thans geen „normale” loonstijgingspercentages meer mag nastreven. Dit is dan het eerste argument waarom de vakbeweging m.i. ongelijk heeft wanneer zij momenteel nog evenveel wil eisen als in de laatste jaren „gebruikelijk” is geworden.

Het tweede argument betreft de beoordeling van wat in 1964 in feite is gebeurd. De vakbewegingsleiders hebben steeds betoogd, dat de loonoperatie van 1964 noodzakelijk is geweest om een achterstand t.o.v. de Europese handelspartners in te kunnen lopen. Hun stelling is terecht, dat men bij handhaving van vaste wisselkoersen in de pas moet lopen met de Europese ontwikkeling op het gebied van lonen en prijzen. Anders — wanneer men steeds eerst achteraf corrigeert — loopt men het gevaar dat de ongewenste spanning op de nationale arbeidsmarkt, met name zolang de Europese inflatietendenzen blijven voortduren, nimmer meer wordt opgeheven. De nationale winstmarges en daarmee de nationale investeringen blijven dan immers te hoog.

Het merkwaardige van dit betoog is echter, dat niemand een overtuigend bewijs geleverd heeft van de zgn. achterstand van de Nederlandse lonen in 1963 t.o.v. die van de overige Europese concurrenten. Dat het *absolute* gemiddelde loonpeil hier te lande lager is dan elders is immers geen argument, zolang niet vaststaat, dat onze absolute gemiddelde arbeidsproductiviteit even hoog is als elders. En waarom zou deze even hoog zijn, als men weet dat onze industrialisatie later op gang gekomen is dan die in vele andere Europese landen. Zo hoog ontwikkeld op industrieel terrein als bijv. Duitsland, Engeland en België zijn we immers nog lang niet, zodat wij bijzonder voorzichtig moeten zijn met een vergelijking van absolute loonniveaus.

Een vergelijking van de *ontwikkeling* van de loonkosten per eenheid produkt in de industrie (basis 1953 = 100 of 1956 = 100)²⁾ verschaft evenmin een aanwijzing, dat wij, wat deze ontwikkeling betreft, in 1963 achtergebleven waren, zodat we ons nodig in 1964 moesten aanpassen. Veeleer kan uit de desbetreffende cijfers worden afgeleid dat wij in de afgelopen 10 jaren (t/m 1963) tezamen met Duitsland voorop gelopen hebben! Het kan dus beslist niet bewezen worden, dat de loonoperatie van 1964 een noodzakelijke en gewenste gang van zaken is geweest met het oog op een in het verleden verkregen achterstand.

Daarmede valt het argument van de vakbewegingsleiders in duigen, met name dat het abnormale hoge loonstijgingspercentage van 15 pCt. in 1964 niet behoeft te worden geneutraliseerd door een abnormaal laag percentage in 1965. Zelf vonden de werknemersleden van de S.-E.R. indertijd 10 pCt. voldoende — dit was immers het richtgetal door henzelf voor 1964 uitgevonden en toen er niets meer aan gedaan kon worden, ook door de S.-E.R. bekrachtigd —. Thans zijn zij blijkbaar van de feitelijk gerealiseerde 15 pCt. niet eens geschrokken. De spanning op de arbeidsmarkt — hoe-

²⁾ Men kan deze o.a. in bijlage 3 van het interim-advies van de S.-E.R. vinden!

wel voorspeld was, dat zij nog zou blijven voortduren — is immers nog steeds te hoog en de export verloopt nog steeds bijzonder gunstig. De overschrijding van het richtgetal met 50 pCt. — zo redeneren zij, alsof er geen vertragingfactoren bestonden — heeft dus geen nadelige gevolgen gehad, we kunnen derhalve gewoon voortgaan met wat we gewend zijn te doen.

Persoonlijk was ik daarentegen indertijd reeds geschrokken van genoemd richtgetal van 10 pCt.; kan men het mij kwalijk nemen, dat ik nog meer vrees koester voor de toekomstige ontwikkeling van onze werkgelegenheid, nu het feitelijke loonstijgingspercentage 15 pCt. is geworden? Mijn angst is temeer te verklaren, daar ik in overeenstemming met het Centraal Planbureau niet verwachtte, dat na de loonontploffing de ontspanning op de arbeidsmarkt zich reeds na één jaar zou aftekenen en dientengevolge rekening moest houden met een tweede loonexplosie aan het begin van het jaar 1965.

Een dergelijke tweede loonexplosie acht ik met het oog op de werkgelegenheidssituatie in of na het jaar 1966 niet *wenselijk*, doch gezien de sociaal-psychologische werkelijkheid en de daarbij passende oratio pro domo van onze vakverenigingsleiders best *mogelijk*. Ook in de jaren 1956 en 1957 hebben wij gedurende twee jaren grote spanningen op de arbeidsmarkt gekend en dientengevolge in vergelijking tot de produktiviteitsstijgingen relatief grote loonsverhogingen gerealiseerd, evenals grote betalingsbalanstekorten. De recessie kwam daarom noodzakelijk in 1958 en was ook zonder welbewuste bestedingsbeperking — zij het in iets mindere mate — gekomen. De geschiedenis zal zich thans waarschijnlijk herhalen: 1964 = 1956; 1965 = 1957; 1966 = 1958, met dien verstande dat thans de gemiddelde nominale loonstijging in twee jaren wellicht enkele punten hoger zal liggen dan die in 1956 en 1957 (maar de spanning op de arbeidsmarkt is momenteel ook hoger!).

De vraag, die ik daarom aan alle werknemers zou willen stellen is deze: vindt u, dat een onafhankelijk kroonlid van de S.-E.R. de les van acht jaren geleden mag vergeten en — terwijl hij zelfs bang is voor een Europese recessie — zijn fiat mag geven aan een zijns inziens met het oog op uw toekomstige werkgelegenheid onverantwoord hoog loonstijgingspercentage? En dit alleen maar, omdat hij zoveel oog heeft voor de sociaal-psychologische moeilijkheden, waarin uw leiders verkeren om de massa duidelijk te maken, dat zij als echte leiders verder moeten kijken dan het zicht van de massa reikt?

Over onaardige economie gesproken: wie moet er nu onaardig doen tegen wie? De werknemersleden van de S.-E.R., omdat de kroonleden (behalve één) zich geconformeerd hebben met het motiveerbare standpunt van de werkgeversleden? Of de kroonleden (behalve één), omdat de werknemersleden, ondanks vele waarschuwingen dezerzijds, op hun eigen, mijns inziens veel te optimistisch — sociaal-psychologisch bepaald — standpunt zijn blijven staan? En ten slotte mijn laatste vraag aan alle werknemers: zult u zich verwonderen of tevreden gesteld worden, indien de kroonleden vanwege bedoelde onaardigheden nog minder dan thans soms het geval is geneigd zullen zijn aan de discussie en de stemming over belangrijke sociaal-economische vraagstukken in de S.-E.R. deel te nemen?

Tilburg.

D. SCHOUTEN.

Europa-bladwijzer

No. 28

Wereldhandelsconferentie en Kennedy-ronde.

Talrijke beschouwingen en commentaren op deze twee voor de wereldhandel zo belangrijke gebeurtenissen zijn gedurende het laatste jaar verschenen.

Karl Kaiser plaatst de verbetering van de „terms of trade” centraal („Weltpolitische Aspekte der Welthandels- und Entwicklungskonferenz der Vereinten Nationen”, *Europa-Archiv*, 10 maart 1964, blz. 173-181). Dit zal kunnen geschieden door stabilisatie der grondstoffprijzen op een hoger niveau. Frankrijk heeft tijdens E.E.G.-onderhandelingen met Engeland een voorstel gedaan om t.a.v. verschillende grondstoffen een strakke marktorganisatie te aanvaarden. Voor industriële goederen zouden de ontwikkelde landen importrestricties ten aanzien van de ontwikkelingslanden moeten afbreken zonder wederkerigheid te eisen. Uitbreiding der financiële hulpverlening vormt echter eveneens een belangrijk aspect.

Naast bi- of multilaterale hulpverlening zijn de particuliere buitenlandse investeringen van groot belang. Deze worden echter sterk geremd door de politieke risico's. Dit is door verschillende landen, met name de Verenigde Staten, Duitsland en Japan onderkend, reden waarom zij een nationaal garantiesysteem in het leven hebben geroepen. Daarnaast bestaan thans verschillende voorstellen over multilaterale garantie- en/of verzekeringssystemen, bijv. van de O.E.S.O. en de Internationale Kamer van Koophandel. Reeds talloze malen zijn ontwerpen tot stand gekomen over de bescherming der investeringen van buitenlanders in ontwikkelingsgebieden. Meestal zijn de ideeën hieromtrent afkomstig van de kapitaalverstreckende landen.

Ook de O.E.S.O. heeft thans een dergelijk ontwerp het licht doen zien. *M. J. van Emde Boas* bespreekt de tekst van „The O.E.C.D. Draft Convention on the protection of foreign property” (*Common Market Law Review*, vol. I, no. 3, december 1963, blz. 265-293). Het artikel belicht in kort bestek de historische achtergronden van de verschillende pogingen om tot een zekere bescherming te komen, en geeft daarbij zeer veel literatuurverwijzingen. Hoewel hij bepaalde bezwaren tegen de conventie uit, is hij niettemin van mening, dat een nieuwe aanpak van deze problematiek in het ontwerp is te vinden, die waard is te worden doorgezet. De vraag is, binnen welke kring dit onderwerp het best met de ontwikkelingslanden kan worden besproken. De schrijver suggereerde de Wereldconferentie voor Handel en Ontwikkeling.

De rapporten en het verslag van de discussie van de „IXe Table Ronde” van de „Association pour l'étude des problèmes de l'Europe”, waar eveneens de garantie- en investeringsproblematiek behandeld is, zijn opgenomen in no. 19 van *Les problèmes de l'Europe* (*J. Ferrandi*: „Le problème de la garantie aux investissements privés”, blz. 25-31 en *A. Garand*: „La garantie des investissements dans les pays en voie de développement”, blz. 32-43).

De regionale economische blokvorming, vooral de inmiddels duidelijk geworden blokvorming van on-

derontwikkelde landen, staat bijzonder in de belangstelling. Met name in het in nationale eenheden opgesplitste Afrika — zie *R. J. Guiton*: „Der Gruppenbildung in Afrika” (*Europa-Archiv*, 10 januari 1964, blz. 27-35) — is nauwere samenwerking dringend noodzakelijk. De vorderingen, die hierbij gemaakt zijn, komen naar voren in een rede van *Dr. Voss*: „Blöcke in Afrika” (*Europäische Wirtschaft*, 15 januari 1964, blz. 30-36).

Andrew Shonfield in „Trade as a Tool” baseert zijn opmerkingen op de resultaten van een niet-officiële conferentie van economische experts, in anticipatie op de Wereldhandelsconferentie en bijeengekomen in het najaar van 1963 te Bellagio (*International Affairs*, vol. 40, no. 2, blz. 219-231). Hij bespreekt o.a. het streven van het Sowjetblok naar betere handelsbetrekkingen met de rest van de wereld en het enorme belang van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Shonfield acht een hervorming van de traditionele onderhandelingsmethoden en de noodzaak tot een betere coördinatie inzake internationale samenwerking der ontwikkelde landen het meest noodzakelijk.

Drs. R. Cohen richt zich voornamelijk op de subgroepen: „Handel in basisprodukten” en „Handel in eindprodukten en halffabrikaten” („De wereldhandelsconferentie” in *Socialisme en Democratie*, februari 1964, blz. 101-122). Aan de hand van een aantal cijfervoorbeelden onderzocht hij de kritiek van de ontwikkelingslanden inzake de handelspolitiek der industrielanden. Deze kritiek betreft hoofdzakelijk de relatief hoge rechten op jute en katoenartikelen en op het aanzienlijke verschil tussen de rechten op basisprodukten en die op halffabrikaten.

In het algemeen doet het „lage lonen”-argument weer opgeld, met name ook in Nederland. Dat dit argument zich ook wel eens tegen Europa kan keren is niet onwaarschijnlijk, als we denken aan de tamelijk grote loonverschillen tussen Amerika en Europa. We moeten dan ook niet bij het loonniveau blijven stilstaan, maar de verhouding tussen loonniveau en arbeidsproductiviteit in aanmerking nemen.

Wegens de vele problemen, die tijdens de Kennedy-ronde en de Wereldhandelsconferentie opgelost moeten worden en het enorme belang, dat hiermee gemoeid is, kan met recht gesproken worden van een „Testing time for the GATT” (*Westminster Bankreview*, november 1963, blz. 26-36). Het succes van de Kennedy-ronde is zeer onzeker, omdat allereerst een oplossing gevonden moet worden in de interne landbouwpolitiek van de E.E.G. De resultaten van de zittingen der E.E.G.-Ministeraad geven de twijfel goede grond. *Christian Herter* is eveneens niet tevreden over de voorstellen van de Europese Commissie betreffende een gemeenschappelijke ordening van de graanmarkt („Die Kennedy-runde — Aussichten und Probleme” in *Aussenpolitik*, juni 1964, blz. 373-378). De voorgenomen graanprijs is veel te hoog, de produktie zal met name in Frankrijk opgevoerd worden, waardoor de Amerikaanse uitvoer gevaar zal lopen en het probleem van de wereldoverschot-

ten ernstiger wordt. Het schijnbaar zo eenvoudige „Mansholt-plan” om het bestaande peil van de landbouwbescherming („montant de soutien”) te bevriezen is praktisch onbruikbaar. Dit brengt namelijk nieuwe handelsbelemmeringen met zich! Beter is dan ook het Amerikaanse standpunt, dat agrarische en industriële producten op dezelfde wijze behandeld dienen te worden. Dit standpunt wordt inderdaad begrijpelijk indien men bedenkt, dat tweederde van de agrarische uitvoer van de Verenigde Staten op Europa is gericht.

Theo M. Loch wijst erop, dat de Amerikaanse experts zich langzaam gedistantieerd hebben van de magische formule „Kennedy-ronde = Begin van het Atlantisch partnership”, hetgeen vooral in Engeland en Frankrijk met instemming begroet wordt („Chancen und Gefahren der Kennedy-ronde”, *Die politische Meinung*, mei 1964, blz. 24-33).

Een aantal complicaties heeft de destijds met veel optimisme begroete Kennedy-ronde vertroebeld, zoals de niet-toetreding van Engeland, de inflatietendities in de E.E.G. en de moeilijkheden bij de uitvoering van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek. Inmiddels blijkt uit „hearings” in de Verenigde Staten, dat de protectionistische handelspolitiek niet zo maar door een liberale conceptie vervangen zal worden. Binnenlandse politieke verhoudingen dwingen tot gelijke behandeling van agrarische en industriële producten. Even overtuigend wordt door de E.E.G. het reciprociteitsbeginsel gehuldigd. Harmonisatie van dispariteiten zal eerst moeten plaatsvinden alvorens gedacht kan worden aan een lineaire en uniforme verlaging van de tarieven.

Stanley D. Metzger („International trade: the Trade Expansion Act and its prospects”, *Common Market Law Review*, december 1963; blz. 256-265) merkt op, dat in de Kennedy-ronde ten aanzien van vroegere onderhandelingen twee nieuwe aspecten hun intrede hebben gedaan: de beperking van de ontsnappingsclausules en het beginsel van de algemene lineaire tariefverlagingen. Dit laatste in tegenstelling tot de onderhandelingen per produkt. Eveneens wordt hierop gewezen in „L'action de la Communauté sur le plan international” (*Revue du Marché Commun*, januari 1964, blz. 14-18). Echter zal de reeds eerder in dit overzicht vermelde harmonisatie van dispariteiten eerst moeten plaatsvinden. Alhoewel de Verenigde Staten aansturen op een verlaging van de tarieven op industriële producten met 50 pCt., acht Metzger het waarschijnlijk dat, indien er resultaten bereikt worden, deze dichterbij de 25 pCt. zullen liggen. A. Frisch houdt het zelfs op een uiteindelijke verlaging van 15 à 20 pCt. (*Les problèmes de l'Europe*, no. 22, blz. 196). Frankrijk zal een te forse verlaging afwijzen, daar anders de Anglo-saksische wereld een naar haar mening te grote invloed op de Europese economie zal krijgen.

Dr. Ernst Schneider analyseert de interdependentie tussen beide conferenties („Kennedy-ronde und Welt-handelskonferenz”, *Aussenpolitik*, Heft 3/64, maart 1964, blz. 153-161). De economisch-technische Noord-Zuid-spanningen zullen meer de aandacht vragen dan de politiek-ideologische Oost-West-spanningen. Gedwongen door de Russische uitdaging hebben de Westelijke industriële staten de samenwerking binnen het kader van de O.E.S.O. geïntensiveerd. Vooral in de aandacht stonden de preferenties aan ontwikkelingslanden, de organisatie van de markten en institutionele vraag-

stukken. In verband hiermede wordt door Schneider de aandacht gevestigd op de rede van Hallstein in Straatsburg van 26 november 1963 („Die Politik der Gemeinschaft angesichts der grossen Fragen der Entwicklung des Welthandels”). Hierin werd onder meer een modificatie van de G.A.T.T.-regels t.o.v. de meestbegünstiging voorgesteld. Zeer zeker behoeft de Kennedy-ronde niet in de schaduw van de Wereldhandelsconferentie te staan, omdat het toepassen van de meestbegünstigingsregel een enorm voordeel zal kunnen opleveren voor de ontwikkelingslanden.

Christian Herter wijst er eveneens op, in het reeds eerder vermelde artikel „Die Kennedy-ronde”, dat voorkomen moet worden, dat de wereld uiteenvalt in een aantal protectionistisch ingestelde handelsblokken. Door onderhandelingen in het kader van de Kennedy-ronde kan een evenwichtig economisch „partnership” ontstaan tussen de landen van het noordelijk halfrond, hetgeen echter ook tot heil strekt van de landen op het zuidelijk halfrond.

Te vermelden valt nog, dat de „CEPES” (Comité Européen pour le Progrès Economique et Social) een drietal studies heeft uitgegeven met betrekking tot de Kennedy-ronde (*Die freie Weltwirtschaft in der Bewahrung*, 144 blz.). De Duitse groep heeft zich bezig gehouden met de vermindering van handelsbeperkingen „für den Abbau der Handelsschranken”. De Franse groep maakt een aantal opmerkingen over de aanstaande G.A.T.T.-onderhandelingen in het kader van de „Kennedy-ronde”. Het derde deel van deze „pocket”-editie wordt verzorgd door de C.E.D. (Committee for Economic Development) met een studie over de „Handelsverhandlungen für eine bessere freie Weltwirtschaft”. Verder is een aantal statistieken opgenomen met nuttige gegevens over de hoogte van invoerrechten, invoer etc. zowel van de Verenigde Staten als van de E.E.G.!

E.E.G. en Sowjetblok.

De Sowjet-Unie en haar satellieten hebben hun houding ten opzichte van de E.E.G. verschillende malen vrij drastisch gewijzigd. Zich baserend op het bekende artikel van Lenin van 1915 over de „Losung der Vereinigten Staaten von Europa” beschouwden de Sowjet-ideologen in eerste aanleg de Europese integratie als onmogelijk. Het succesvolle bestaan van de Europese Gemeenschappen stond in scherpe tegenstelling tot de communistische prognoses en noopte tot aanpassing. Dr. Rolf Sannwald — E.E.G.-adviseur voor problemen betreffende Oost-Europa — geeft in „Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft in sovjetischer Sicht” (*Aussenwirtschaft*, september 1963, blz. 259-276) een overzicht van de verschillende standpunten. J. Jankowski beschouwt het Russische streven naar coëxistentie in „Les pays de l'Est et la Communauté Economique Européenne” (*Les problèmes de l'Europe*, no. 21, 1963, blz. 10-20) als een basis voor mogelijke samenwerking. Hoewel op het ogenblik de Oost-West-handel nog van zeer geringe omvang is — het aandeel van de Sowjet-Unie in de E.E.G.-handel (exclusief intra-handel) is 2,4 pCt., dat van alle Comecon-landen 5,5 pCt. — bestaat er een tendens tot uitbreiding. In het genoemde artikel van Kaiser wordt gesteld, dat de Sowjet-Unie zich hierdoor voor een dilemma geplaatst ziet. Door namelijk een uitbreiding van de Oost-West-handel na te streven wordt

de Sowjet-Unie verhinderd een grote propagandacampagne tegen het „imperialisme en neo-kolonialisme” van het Westen te voeren. Het is in het belang van het Westen deze mogelijkheid aan te grijpen.

Werner Zoll; „Welthandelskonferenz 1964 in Genf”, geeft een korte beschouwing over de houding van het Sowjetblok ten opzichte van de Wereldhandelsconferentie (*Aussenpolitik*, Heft 21/64, februari 1964, blz. 120-127).

E.E.G. en de neutrale landen.

Naar aanleiding van het associatieverzoek van Oostenrijk gaat Prof. Dr. W. Weber in op de „Argumente für eine engere Assozierung Österreichs mit der EWG” (*Aussenwirtschaft*, december 1963, blz. 358-371). Alhoewel Oostenrijk deel uitmaakt van de E.V.A. zijn de economische betrekkingen met de E.E.G. aanzienlijk belangrijker. Hij toont zich bevreesd, dat een voortgezette integratie met stellig optredende discriminatie tegen de niet-leden, een steeds groter nadeel zal opleveren voor Oostenrijk. Vanwege zijn neutrale status zullen een aantal netelige politieke vraagstukken moeten worden opgelost.

In een rapport van G. F. Bauer voor de „Xe Table Ronde des problèmes de l'Europe” (*Les problèmes de l'Europe*, no. 19, 1963) vormen deze vraagstukken echter geen beletsel voor een eventuele associatie. Wel zullen enige beperkingen noodzakelijk zijn. Maar juist daar zit de adder onder het gras! Met name moeten de drie neutralen, Oostenrijk, Zwitserland en Zweden, in staat gesteld worden een zelfstandig handelsbeleid ten aanzien van derde landen te voeren. Tevens zullen zij tijdens ernstige internationale spanningen vrijgesteld moeten worden van bepaalde verplichtingen welke strijdig zijn met hun neutrale status.

Nauw verbonden hiermee zijn de problemen van Finland. Prof. L. A. Puntila analyseert de economische situatie van dit land („Finland und das Integrationsstreben in Europa”, *Aussenpolitik*, no. 1, januari 1964, blz. 56-64). Finland is zeer afhankelijk van kleine economische voordelen ten opzichte van Zweden, Noorwegen en Oostenrijk, welke zijn grootste concurrenten zijn. De snelle ontwikkelingen binnen de E.V.A. hebben zijn positie zeer verzaamd. Een zekere aanpassingstijd zal dan ook noodzakelijk zijn.

E.E.G. en Spanje.

De relaties tussen de E.E.G. en Spanje zijn eveneens zeer gecompliceerd zowel door grote ideologische ver-

schillen als wel uit commerciële overwegingen. R. Comyns Carr merkt op, in het artikel „Spain and the Common Market” (*World Today*, no. 6, blz. 249-255), dat de politieke bezwaren tegen Franco en het systeem zeer zwaar wegen, niet alleen in België en Nederland maar ook in Italië. Bovendien spelen in het laatste land sterke commerciële overwegingen een rol, omdat Spanje de grootste concurrent is op het gebied van zuidvruchten en wijn. Maar Carr behoort tot hen, die van associatie van Spanje met de Gemeenschap het wonder verwachten van een verdere liberalisatie van het politiek be- wind en de europeanisatie van Spanje.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Het grote bedrag, dat de geldmarkt in de 19 oktober geëindigde periode wegens belastingbetalingen op tafel moest brengen en dat uit het verkeer verdween, stroomde in het daarop volgens de weekstaattijdvak via de gemeenten wederom terug. Deze toevoer overtrof zelfs de daaraan voorafgaande drainering. Door afdracht van deviezen aan De Nederlandsche Bank verbeterde de binnenlandse liquiditeit der banken eveneens. De stijging van de bankpapiercirculatie eiste hiertegenover echter f. 73 mln., doch er waren voldoende middelen beschikbaar gekomen om de bij de Centrale Bank opgenomen voorschotten in rekening-courant af te lossen, waarna bleek, dat de bankkassen nog met f. 285 mln. waren versterkt.

Op de dag van de kwartaaluitkering van de Staat aan de gemeenten (26 oktober) werd de daggeldrente van 4 pCt. tot 3½ pCt. verlaagd, waarna woensdag een verdere verlaging tot 3 pCt. volgde. Hieruit blijkt, dat het in de afgelopen week geen moeite heeft gekost de thans plaatsvindende verdere expansie van de bankbiljettencirculatie op te vangen. Direct na de ultimo wacht echter de storting op de staatslening.

Kapitaalmarkt.

Niettegenstaande de activiteit op de emissiemarkt wederom dalende is en ook op de onderhandse markt weinig omgaat, blijft de kapitaalmarktrentre langzaam stijgen. Sedert half september het laagste punt met 5 pCt. was

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 26 02 60

bereikt, is het gemiddelde effectieve rendement van langlopende staatsleningen met $\frac{1}{4}$ pCt. omhoog gegaan.

In deze rubriek is er ten aanzien van de besparingen bij spaarbanken reeds enkele malen op gewezen, dat deze zich in 1964 tot nu toe op een lager niveau bewegen dan in overeenkomstige perioden van 1963. Bij de levensverzekeringsmaatschappijen ligt dit volgens „De Telstrook” anders. In de eerste helft van 1964 werd door bemiddeling van deze instituten f. 78 mln. meer gespaard dan in het eerste halfjaar 1963. Op 30 juni jl. hadden de beleggingen bijna de f. 11,5 mrd. bereikt tegen f. 10,9 mrd. eind 1963, een toeneming van f. 572 mln. In de onderlinge verdeling der verschillende beleggingscategorieën komt, althans op de korte termijn, slechts weinig wijziging. In onderhandse leningen is 48 pCt. belegd. Hypothecaire leningen vormen 26 pCt. van het totaal. De hierop volgende groep, die der effecten, heeft al een veel lager percentage, nl. 8.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	23 okt. 1964	30 okt. 1964
Algemeen	392	419 — 394	410	405
Intern. concerns	548	598 — 553	586	580
Industrie	341	357 — 327	345	339
Scheepvaart	153	161 — 133	139	136
Banken en verzekering	232	249 — 223	239	240
Handel enz.	165	175 — 156	164	162

Bron: AN.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 165,40	f. 165,60
Philips G.B.	f. 148,30	f. 158,40	f. 157,60
Unilever	f. 138,90	f. 147,20	f. 146,70
Expl. Mij. Scheveningen	398	246	228
A.K.U.	526	487	481½
Hoogovens, n.r.c.	564½	587	565
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	921	898
Nationale-Nederlanden, c	870	780	779
Zwanenberg-Organon	900	989½	965
Robeco	f. 227	f. 235	f. 235

New York.

Dow Jones Industrials	760	878	873
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. b)	4,71	5,21	5,23
Aand.: internationales b)	3,15 c)		3,29
lokales b)	3,66 c)		3,42
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	ca. 3¾	ca. 3¾/10

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen.

E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Adv.-afd. E.-S.B. — Postbus 42 — Schiedam

Het Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie te Wageningen zoekt een

REDACTEUR

voor de samenstelling en de redactie van een landbouwkundig wetenschappelijk tijdschrift.

Gedacht wordt aan een landbouwkundig ingenieur of aan iemand met een verwante academische opleiding.

Aanstelling zal geschieden in de rang van wetenschappelijk ambtenaar of wetenschappelijk ambtenaar 1e klas.

Sollicitaties met inlichtingen over verrichte publicistische arbeid en redactionele ervaring te richten aan de directeur van het Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie, Generaal Foulkesweg 1a, Wageningen.

BEDRIJFSCHAP SCHILDERSBEDRIJF

Op onze economische afdeling is een vacature voor een

ECONOOM

Gedacht wordt aan een economisch drs. in een leeftijd tot 40 jaar, die zowel wetenschappelijk als praktisch werkzaam wil zijn voor de economische consolidatie van onze bedrijfstak.

De economische afdeling heeft tot taak het schildersbedrijf de nodige begeleiding te geven in deze tijd van versnelde sociaal-economische en technische ontwikkeling.

De werkzaamheden omvatten zowel economische research als de praktische aanpak van bedrijfs-economische en sociale vraagstukken in het schildersbedrijf, dat ruim 9000 bedrijven omvat, waarin 45000 personen hun werkzaamheden vinden.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven te richten aan de secretaris.

**BEDRIJFSCHAP SCHILDERSBEDRIJF
BURGEMEESTER ELSENLAAN 241,
RIJSWIJK ZH, TELEFOON 070-989792***

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage roepen sollicitanten op naar de betrekking van

ADJUNCT-ACCOUNTANT A, B of C

bij de Gemeentelijke Accountantsdienst.

De bezoldiging bedraagt voor:

adjunct-accountant A min. f 9.492,— max. f 13.308,—

adjunct-accountant B min. f 11.016,— max. f 15.108,—

adjunct-accountant C min. f 12.120,— max. f 16.404,—

(excl. 5,3 % huurcompensatie en de laatste verhoging van 3½ %).

AOW-premie komt voor rekening van de gemeente.

Vakantietoelage 4 % van het jaarsalaris.

De looptijd van minimum naar maximum bedraagt voor alle genoemde rangen 7 jaren. Aanstelling boven minimum is echter mogelijk.

Bij het voorafgaande is geen rekening gehouden met de per 1 januari 1965 te verwachten salarisverhoging.

Het is de bedoeling dat deze ambtenaar optreedt als controleleider (eerste assistent) en daarnaast wordt belast met de vervulling van bijzondere opdrachten, waarbij de nodige kennis op het gebied van administratieve organisatie wordt vereist.

Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat bedoelde ambtenaar op den duur uitsluitend met de vervulling van bijzondere opdrachten wordt belast en dan in aanmerking kan komen voor bevordering tot accountant, voor welke bevordering het bezit van het accountantsdiploma N.I.v.A. of V.A.G.A. is vereist.

Gegadigden dienen met de accountantsstudie te zijn gevorderd tot en met het onderdeel administratieve organisatie (N.I.v.A.) dan wel het schriftelijke examen inrichtingsleer (academische opleiding). De te verlenen rang en het in die rang toe te kennen salaris hangen af van leeftijd, volbrachte studie en opgedane ervaring, voor zover deze van belang is voor een goede vervulling van de functie.

Voor hen die belangstellen in accountantswerkzaamheden biedt de te vervullen functie een interessante werkring met zeer goede vooruitzichten.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties met vermelding van volledige personalia, alsmede de naam van dit blad, binnen 14 dagen ONDER No. L 251 te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Burgemeester de Monchhyplein 10, 's-Gravenhage.

U reageert op
annonces in „E.-S.B.”

Wilt U dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?

Het Economisch-Technologisch Instituut
voor Zuid-Holland te Rotterdam kan

Drs. ECONOMIE

plaatsen op de afdeling die zich bezighoudt met:

- ★ onderzoekingen voor de opstelling van lokale en regionale structuurplannen, zomede voor gemeentelijke uitbreidingsplannen
- ★ het ontwerpen van uitvoeringsprogramma's voor uitbreidingen van steden en dorpen
- ★ het verrichten van facetstudies op een breed terrein van economische en sociale activiteit, zoals industrievestiging, arbeidsvoorziening, verkeer en vervoer, de stichting van scholen, van winkelcentra, etc.

Gedacht wordt aan een jong econoom, die na enkele jaren zelfstandig werkzaam zal kunnen zijn.

Ervaring op één of meer delen van het omschreven gebied strekt tot aanbeveling, doch is géén vereiste.

Salaris, afhankelijk van capaciteiten en ervaring, nader over-
een te komen. Gegadigden dienen bereid te zijn een psycho-
technisch onderzoek te ondergaan.

*Met de hand geschreven brieven (s.v.p. niet met ball-point)
worden gaarne ingewacht door de directie van het instituut,
Coolsingel 58 te Rotterdam.*

DE OLVEH VAN 1879

Onderling Levensverzekering Genootschap heeft een interes-
sante werkring te bieden aan een

DRS. ECONOMIE

Deze zal, onder supervisie van het Hoofd Beleggingszaken
zelfstandig werkzaamheden moeten verrichten, verbonden
aan de analyse en het beheer van de effectenportefeuille en
van de deelnemingen.

Voorts zal hij adviezen moeten geven betreffende leningen
op schuldbekentenis en moeten medewerken aan het tot
stand komen en beheren daarvan.

Aangezien deze functie contacten met onze relaties met zich
brengt, komt een representatief man met commerciële aanleg
het meest in aanmerking.

De candidaat, die bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar mag
zijn en enige jaren praktijkervaring dient te hebben, zal een
goed salaris geboden worden, overeenkomstig zijn kennis,
ervaring en leeftijd, alsmede een premievrij pensioen.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met bijgesloten pasfoto
onder vermelding van de letters G.E. te richten aan de chef
Personeelszaken, Postbus 1879, Den Haag.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie
van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor
studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

VEKEMANS en BERK ACCOUNTANTS (leden N.I.v.A.)

's-Gravenhage | Amsterdam
Nijmegen | Zwolle

vragen voor hun vestigingen te 's Gravenhage en Nijmegen

TWEE DOCTORANDI in de bedrijfseconomie

Aan ambitieuze mensen die de academische accountants-opleiding volgen, bieden wij een interessante werkring, die de gelegenheid opent tijdens de studie praktische ervaring op te doen op een kantoor met een veelzijdige kring van relaties.

Behalve tijd voor het volgen van de colleges, wordt een vergoeding gegeven voor studie- en reiskosten.

Geïnteresseerden kunnen zich, onder opgave van personalia, schriftelijk wenden tot de heer J. Voorhorst, Koninginnegracht 49 te 's Gravenhage, die in een persoonlijk gesprek gaarne nadere inlichtingen zal verstrekken.